

Handwritten signature or mark.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΝ

ΕΤΟΣ ΚΒ'.

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, 4 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1902

ΑΡΙΘ. 40

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ

καθ' όλον τὸ ὄθωμαν. κράτος μετζίτια ἀργ. 8
διὰ τὸν κατώτερον κλήρον καὶ τοὺς δημοδιδασκ. 3
ἐν τῷ ἐξωτερικῷ φράγκα χρυσῶν . . . 28
Ἡ συνδρομὴ προκαταβάλλεται
ἀποστελλομένη πρὸς τὸν ταμίαν.

ΔΙΕΥΘΥΝΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ὁ Μητροπολ. Βοδενῶν ΝΙΚΟΛΗΜΟΣ (πρόεδρος)
† Ὁ Μ. Πρωτοσύγκελλος ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ (ταμίας)
† Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ἱ. Συνόδου ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

Ἐπίτιμος διευθυντὴς καὶ συντάκτης ὁ Μ. χαρτοφύλαξ καὶ χρονογράφος τῆς τοῦ Χρ. Μ. Ἐκκλησίας Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Τὰ περὶ τῆς Μ. τοῦ Γ. Σχολῆς ἐπίσημα γράμματα —
Καρόλου-Ἐδουάρδου Ζαχαρίου τοῦ Λίγγενταλ. Ἱστορία τοῦ
ἐλληνο-ρωμαϊκοῦ δικαίου — Ἔθιμα ἐν Ζακύνθῳ κατὰ τὴν ἐβδο-
μάδα τῶν Παθῶν καὶ τῆς Διακαινησίμου — Βιβλιολογία — Ἐκ-
κλησιαστικὰ χρονικά — Κοινοποιήσεις — Παράρτημα — «Εὐαγ-
γελικὰ διδάγματα».

ΤΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ Μ. ΤΟΥ Γ. ΣΧΟΛΗΣ ΕΠΙΣΗΜΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ*

Ἐπίτροφοι δὲ τῆς σχολῆς πτωχοὶ μα-
θηταὶ διετηροῦντο διὰ τῶν τόκων ἰδίων κεφαλαίων
ἢ κληροδοτημάτων ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ καταλει-
πομένων. ἄγνωστον πόθεν ἔλκει τὴν ἀρχὴν τὸ τοι-
οῦτον ἔθος· ἀρχαιότερον κληροδοτήμα γνωστὸν μοι
ἐστὶ τὸ τοῦ ἐξ ἀπορρήτων Ἀλεξάνδρου Μαυροκορ-
δάτου, ἀπὸ τοῦ 1709, ἐκ γροσίων 2,500, ὧν ὁ
κατ' ἔτος τόκος (15%) συνετήρει, κατὰ τὰς διατά-
ξεις τοῦ ἐπίτηδες ἀπολυθέντος πατριαρχικοῦ σιγιλ-
λίου, δεκαοκτὼ μαθητὰς ἀπόρους²⁰. Ἐν τῷ γράμ-
ματι τοῦ πατριάρχου Μελετίου τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 8
ὀρίζεται σαφῶς ἡ χορηγία τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγ-
καίων τοῖς ἐστερημένοις τούτων, κατὰ τοὺς ὅρους
τοῦ τρίτου ἀρθροῦ τοῦ ἐροθετηρίου γράμματος, ἀλλ'
οἱ ὅροι οὗτοι μετὰ μικρὸν ἡλλοιώθησαν, διότι οἱ

τῆς σχολῆς ὑπότροφοι οὗτοι ἐλάμβανον τὸ αὐτὸ
χρηματικὸν ποσὸν ἕκαστος· χρυσόβουλλον τοῦ τῆς
Μολδαβίας ἡγεμόνος Κωνσταντίνου Μουρούζη, τῷ
1782 ἀπολυθέν²¹ ὀρίζει, χορηγίαν τῇ σχολῇ 1200
γροσίων κατ' ἔτος, ἥτοι δισχιλίων καὶ τετρακο-
σίων φράγκων, λαμβανομένων ἐκ τοῦ εἰσοδήματος
τοῦ ἰδίου αὐτοῦ κτήματος Χοταρνιτσάνι, ὅπως δι-
δωνται δυοκαίδεκα τοῖς εὐδοκιμωτέροις τῶν
μαθητευομένων ἐκ τῆς ἀσφαλοῦς προσόδου.
Ἄλλ' ἀναφέρεται καὶ ἀρχαιότερον τοῦ αὐτοῦ Μου-
ρούζη γράμμα πρὸς τὸν μητροπολίτην Μολδοβλα-
χίας Γαβριήλ, διατάττον ὅπως οὗτος παρέχῃ κατ'
ἔτος τῇ πατριαρχικῇ ταύτῃ σχολῇ 1200 γρόσια
«διὰ βοήθειαν τῶν ἐκεῖ φιλομαθῶν», ἀθροίζόμενα ἐκ
τῆς χορηγίας τῶν ἱερέων καὶ διακόνων πρὸς τὴν
ιεράν μητρόπολιν Μολδοβλαχίας, ἀνὰ 60 ἄσπρα
κατ' ἔτος, ὥστε χορηγεῖσθαι κατ' ἔτος τοῖς ἀπό-
ροις μαθηταῖς γρόσια δισχιλία καὶ ἐξακόσια, ἀνὰ
ἑκατὸν ἑκάστῳ τῶν δώδεκα, καὶ σὺν τούτοις 1200
πρὸς διατροφήν αὐτῶν.

Ὅτι ἡ σχολὴ συνετήρει τοιοῦτοτρόπως δώδε-
κα μαθητὰς ἀπόρους δείκνυσιν ὁ κώδικς 28· καὶ
κατὰ μὲν τῷ 1782 ἕκαστος τῶν ὑποτρόφων ἐλάμ-
βανεν 100 γρόσια κατ' ἔτος ἥτοι 200 φράγκα περί-
που, ἀπὸ δὲ τοῦ 1793 μέχρι τοῦ 1797 σημειοῦται
ὅτι ἐχορηγοῦντο εἰς ἕλαστον τῶν δώδεκα ἀνὰ 200
γρόσια· παραδόξως δὲ κατὰ τὸ 1797 ὁ τρίτος τῶν
διδασκάλων τῆς σχολῆς ἐλάμβανε τὸν αὐτὸν μισθὸν

* συνέχεια ἀπὸ τῆς σελ. 386—393 καὶ 413—415 τοῦ
μετὰ χεῖρας τόμου.

20. Χρονικά πατριαρχ. ἀκαδημίας· σελ. 150—151.

21. μὴν ἐκδόσεως οὐ σημειοῦται.

κατ' ἔτος, δηλαδή 200 γρόσια, ἤτοι, κατὰ τὴν τότε διατίμησιν, φράγκα 300 καὶ τι πλέον. Κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1794—95 ἐδόθησαν εἰς τοὺς δώδεκα τούτους ὑποτρόφους ἑνδεκα μηνιαῖοι μισθοί, κατὰ τὸν 28 κώδικα, «καὶ ἕνας μῆνας δὲν τοὺς ἐδόθη διὰ παιδείαν τῆς ἀταξίας των». Ἡ μνεία αὕτη τῆς τιμωρίας τῶν ἀτάκτων ἐξηγεῖ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 13 γράμματος, ὅπερ ὁ ἀναγνώστης βλέπει κατωτέρω· καὶ ἐν τούτοις τόσον ἀκριβῶς καὶ σαφῶς καθωρίσθησαν ἐν τῷ γράμματι τοῦ πατριάρχου Μελετίου τῆς 1 μαρτίου 1769 τὰ περὶ τῆς ὑποτροφίας τῶν δώδεκα μαθητῶν! ὅτι δηλὸν οὐν ἔδει εἰς μὲν τοὺς ἐπιμελεῖς καὶ εὐφυεῖς ἵνα χορηγῇται ποσὸν περισσότερον, εἰς δὲ τοὺς μὴ εὐφυεῖς, ἀλλ' ἐπιμελεῖς καὶ συνεπῶς δευτερεύοντας τὸν βαθμὸν ὀλιγώτερα· διὰ δὲ τοῦ χρυσοβούλλου τοῦ Μουρούζη διετάχθησαν τὰ κατὰ τὴν ὑποτροφίαν ἀκριβεστερον· δηλαδή, συνεργομένων ἐν τῇ σχολῇ τῶν ἐφόρων, τῶν διδασκάλων καὶ τῶν μαθητῶν, «ἔτι δὲ καὶ τῶν ὅσοι τῶν πανιερωτάτων ἀρχιερέων καὶ εὐγενεστάτων ἀρχόντων βούλονται ἢ καὶ ἄλλων πεπαιδευμένων ἀνδρῶν», ἐξέτασις ἐξ ἀπίνης ἐγίνετο τῶν διαγωνιζομένων ἀπόρων ἐνόρκως ὑπισχνουμένων ἤδη δεκαετίαν ὅλην ἐν τῇ σχολῇ διαμένειν ἐπὶ μαθήσει, μήτε ἀποχωρεῖν ἐν μέσῳ τῆς σπουδῆς πρὸς θήραν θέσεως ἱεροφάλτου, διδασκάλου, ἐφημερίου, ἢ διακόνου.

*

Τὰ περὶ προσόδων τῆς σχολῆς ἐν τῷ γράμματι τοῦ πατριάρχου Μελετίου (ὑπ' ἀριθμὸν 8) καθοριζόμενα φαίνεται ὅτι δυσχερῶς ἐτηροῦντο, ἢ δὲ φροντὶς τῆς συντηρήσεως τῆς πατριαρχικῆς ἀκαδημίας, ἥς οἱ δώδεκα ὑπότροφοι μαθηταὶ ὑπομνήσκουσιν ἡμῖν τοὺς δώδεκα βοηθοὺς τοῦ παρὰ βυζαντινοῦ οἰκουμενικοῦ διδασκάλου, ἐπεβάρυνε τοὺς ἀρχιερεῖς τοῦ πατριαρχικοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου· ὁ Κομνηνὸς Ὑψηλάντης, σχολιάζων τῷ 1768 τὸ περὶ τῆς πατριαρχικῆς ἀκαδημίας σιγίλλιον τοῦ πατριάρχου Καλλινίκου Β' τοῦ Ἀκαρνᾶνος, παρατηρεῖ ὅτι ἡ σχολὴ συντηρεῖται ἀπὸ τῶν χορηγιῶν τῶν ἡγεμόνων Βλαχίας καὶ Μολδαυίας καὶ ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων, προστιθεὶς ὅτι ἡγεμόνες ἀπολλοὶ δὲν τὰ ἔσταιλαν ἀγνωμονοῦντες τῇ τε μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ πατρίδι· οἱ δὲ ἀρχιερεῖς οἰδοῦσιν ἀνὰ ἔτος ἕκαστος κατὰ τὸν βαθμὸν τοὺς καὶ κατὰ τὴν κατάστασιν τῶν ἐπαρχιῶν οἱ δὲ ἄρχοντες τῆς πολιτείας οὐδὲ ὀβολόν». ²²

22. Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου σελ. 209.

*

Χωρεῖ λοιπὸν ἐνταῦθα ψιλὴ τις ἀναγραφὴ τῶν χρυσοβούλλων, ἅτινα ἡ σχολὴ ἐκέκτητο κατὰ τὴν ΙΗ' ἑκατονταετηρίδα, ὡς ἐν τῷ κώδικι 28 βλέπομεν· ἡ ἀναγραφὴ γίνεται πρὸς γνῶσιν τῆς χορηγίας τῶν παρὰ τὸν Δούναβιν ἡγεμονιῶν.

α'] χρυσοβούλλον Ματθαίου Γκίκα, Μολδαυίας ἡγεμόνος, 1784, οὕτινος ἀπλῇ κεῖται μνεία χωρὶς σημειώσεως τοῦ χορηγομένου ποσού·

β'] Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, Βλαχίας ἡγεμόνος, ὀρίζοντος τῷ 1756 κατὰ φεβρουάριον, ἐτήσίαν τῇ σχολῇ χορηγίαν γιλιῶν γροσίων·

γ'] Σκαρλάτου Γκίκα, Βλαχίας, ὀρίζοντος ἴσην ποσότητα κατ' ἔτος ἀπολυθὲν κατὰ μῆνα μάρτιον τοῦ 1759·

δ'] Στεφάνου Ρακοδίτσα, Βλαχίας, χορηγοῦντος ἐτησίως ἴσην ποσότητα ἀπολυθὲν τῇ 5 ἀπριλίου τοῦ 1761·

ε'] Γρηγορίου Γκίκα, Μολδαυίας, τοῦ 1776 (ἄνευ σημειώσεως τοῦ μηνός), χορηγοῦντος 500 γρόσια κατ' ἔτος·

στ'] Κωνσταντίνου Μουρούζη, τῷ 1782 (ἄνευ σημειώσεως τοῦ μηνός) χορηγοῦντος 1200 κατ' ἔτος ὑπὲρ τῶν δώδεκα ὑποτρόφων καὶ τὰ τῆς τροφῆς αὐτῶν, ὡς ἐμνήσθημεν ἄνω²³.

ζ'] Ἀλεξάνδρου Μουρούζη, Βλαχίας, καθορίζοντος τῇ 1 μαΐου τοῦ 1793 χρηματικὴν τινα ποσότητα συναγομένην ἐκ τινων εἰδῶν φορολογίας·

η'] τοῦ αὐτοῦ Ἀλεξάνδρου Μουρούζη, χορηγοῦντος ἐφ' ἅπαξ, τῇ 17 μαΐου 1793, ποσὸν 3000 γροσίων.

Σημειωτέον ὅτι ὁ Μολδαυίας ἡγεμὼν Γρηγόριος Ἀλεξάνδρου Γκίκας ὥρισε τῇ 27 αὐγούστου 1761 χορηγίαν 500 γροσίων κατ' ἔτος, ταύτης δὲ καὶ τῆς τοῦ Στεφάνου Ρακοδίτσα ποιοῦμαι μνείαν ἐν «Χρονικοῖς πατριαρχικῆς ἀκαδημίας», τούτων δὲ τὸ σχετικὸν κεφάλαιον μόλις συμπληρῶ σήμερον.

*

Ἡ διδασκαλία τῶν μαθημάτων παρετείνετο, κατὰ τὸ χρυσοβούλλον τοῦ Μουρούζη, μίαν δεκαετίαν· πρόγραμμα μαθημάτων, ἀτυχῶς, οὐδεὶς ἡμῖν χορηγεῖ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην· ἀλλὰ δύναται τις εἰπεῖν ὅτι καὶ ἡ πατριαρχικὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως αὕτη ἡκολούθει τῷ προγράμματι τῶν αὐθεντικῶν ἀκαδημιῶν τῶν ἐν ταῖς παραδου-

23. βλέπε τὸ χρυσοβούλλον ἐν «Εκκλ. Ἀληθείᾳ» τόμ. Α' (ὑπὸ τίτλῳ «Ἀλήθεια», σελ. 305—309.

ναβίοις ήγεμονίαις, ἐξ ὧν γινώσκω τὸ πρόγραμμα τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ, κατὰ τὸ χρυσόβουλλον τοῦ τῆς Βλαχίας ήγεμόνος Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου ἀπολυθέν²¹ ἰανουαρίῳ τοῦ 1776. Κατ' αὐτὸ, ἡ πρώτη τάξις, ἣς τὰ μαθήματα διήρκουν τρία ἔτη, ἐδιδάσκετο τὰ γραμματικά καὶ στοιχεῖα λατινικῆς· ἡ δευτέρα, ἐν τρισὶν ἐπίσης ἔτεσιν, ἐδιδάσκετο τοὺς ἀρίστους ἑλλήνας καὶ λατίνους συγγραφεῖς· ἡ τρίτη, ἐν τρισὶν ἔτεσι καὶ αὕτη, ἡκροῶτο πρὸ μεσημβρίας ποιητικῶν καὶ ρητορικῶν μετὰ γυμνασμάτων (ἐλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ) καὶ τῶν Ἀριστοτέλους ἠθικῶν, μετὰ τὴν μεσημβρίαν δὲ ἐδιδάσκετο τὴν ἰταλικὴν καὶ γαλλικὴν γλῶσσαν· ἡ τετάρτη ἡκροῶτο ἀπὸ πρωΐας μὲν ἀριθμητικῆς καὶ γεωμετρίας, μετὰ δὲ τὸ ἄριστον ἱστορίας στοιχείων καὶ γεωγραφίας ἱστορικῆς, ἐλληνιστὶ, ἰταλιστὶ, ἢ γαλλιστὶ, ὡς ἂν ἤθελον· καὶ ἡ πέμπτη ἐδιδάσκετο ἀπὸ πρωΐας μὲν τὴν ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν, μετὰ δὲ τὸ ἄριστον τὴν ἀστρονομίαν· ἐν ταῖς δυσὶν ἀνωτέραις τάξεσιν ἡ διδασκαλία συνεπληροῦτο εἰς τρία ἔτη. — τὸ πρόγραμμα τῶν μαθημάτων τῆς ἡμετέρας πατριαρχικῆς σχολῆς, ὡς εἶχε κατ' ἀρχὰς τῆς ΙΘ' ἑκατονταετηρίδος, ἐκτεθητόμενον ἐν οἰκείῳ χώρῳ, διαφωτίσει πιθανῶς ἡμᾶς περὶ τῶν προγενεστέρων αὐτοῦ προγραμμάτων. Ἐδεῖ δὲ ἵνα διδάσκωνται τῆς μεγάλης ταύτης ἐθνικῆς σχολῆς οἱ μαθηταὶ τὸ τότε σύστημα τῶν ἐπιστημῶν, πληῆρες, ἵνα καλοὶ πολῖται γενόμενοι προσελκύωσι τὴν εὐμένειαν τῆς ἐπ' αὐτοὺς θεόθεν τεταγμένης ἀρχῆς· «ὅτῳ πλείω λόγου καὶ παιδείας μετέχοντες, τοσούτῳ μᾶλλον εὐγνώμονες καὶ πιστοὶ δοῦλοι τοῖς αὐθένταις ἀναδεικνύμενοι», κατὰ τὸ χρυσόβουλλον τοῦ Μουρούζη.

*

Οὕτω προοιᾶται τῆς σχολῆς καὶ τῆς ἐθνικῆς ἐν γένει παιδείας ἀναδεικνύονται μετὰ τὰ μέσα τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος οἱ Μουρούζη, διότι, μετὰ τὸν ήγεμόνα Κωνσταντῖνον, μέλλομεν ἰδεῖν τὸν Δημήτριον ἰδρυτὴν ἀληθῆ καὶ εὐεργέτην τῆς σχολῆς· ὁ ήγεμὼν Κωνσταντῖνος ἐστὶν ὁ μαρτυρῶν ὅτι ὁ πατὴρ αὐτοῦ Δημήτριος Μουρούζης καὶ τοὺς ἐπιστήμονας περιέθαλπε καὶ πολλὰ χρήματα ὑπὲρ τῆς συστάσεως τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὁρει σχολῆς ἐξ ιδίων ἔδωκε καίπερ οὐ κεκτημένος περιουσίαν μεγάλην.

Καὶ νῦν ἐξακολουθῶ τὴν τῶν ἐπισήμων πατριαρχικῶν γραμμάτων ἀρίθμησην.

11] Ἐνδέκατον ταχθήτω τὸ σιγίλλιον τοῦ οἰ-

24. διέσωσε τὸ χρυσόβουλλον ὁ Κομνηνός, σελ. 584—590.

κουμενικοῦ πατριάρχου Σωφρονίου τοῦ ἀπὸ Ἱεροσολύμων, ἀναφερόμενον ὡς εἰκὲν, εἰς ἐξασφάλισιν τῆς ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων ἐτησίως ὑπὲρ τῆς σχολῆς χορηγίας. Ἀπελύθη τῷ ἔτει 1778, κατὰ Σέργιον τὸν Μακραῖον²⁵, ὅς ἐστιν ὁ τοῦ σιγίλλίου μιμνησκόμενος.

12] Δωδέκατον ἐστὶ τὸ τοῦ πατριάρχου Νεοφύτου τοῦ ἀπὸ Μαρωνείας, ἀπολυθέν τῷ 1793, σιγίλλιδες συνοδικὸν γράμμα μᾶλλον ἀφορῶν εἰς τὴν χρηματικὴν τῆς σχολῆς εὐεξίαν· τοῦ σιγίλλίου μιμνήσκεται ὁ πατριάρχης Καλλίνικος Ε' ὁ ἀπὸ Νικαίας, ἀλλὰ καὶ ὁ Μακραῖος περὶ τῆς ἐκδόσεως τοῦ σιγίλλίου τοῦ Νεοφύτου γράφων οὐδένα σκοπὸν ἕτερον τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ τίθησιν²⁶, ἀλλὰ κατηγορεῖ τοῦ Νεοφύτου κίβηλείαν γνώμης καὶ ζήλου καὶ ἀφιλομουσίαν, ὧν ἕνεκα φιλοσοφία τῆς σχολῆς ἀπέπτῃ, καθ' ἃ γράφει, καὶ Μουσῶν χορὸς σεσίγηκεν ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ, ἣς τὴν εὐδόκιμον λειτουργίαν ὁ Μακραῖος ὀρίζει ἀπὸ τοῦ 1555. Ἀπὸ γὰρ τούτου τοῦ ἔτους «ἀρξαμένη παρὰ τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην δημοσίως ἀμφιέπειν φιλοσοφίαν καὶ ἐπιστήμης καὶ πᾶσαν εὐμουσίαν λόγων, πλείστους ἤνεγκεν ἐν πάσῃ ιδέᾳ λόγου ἀρίστους μαθητὰς καὶ διδασκάλους σοφοὺς καὶ ἐπιστήμονας» ἀριθμεῖ δὲ καὶ γινώσκει διδασκάλους ὁ Μακραῖος, διακρίνων δι' ἐξόχων λέξεων, τοὺς Ζυγομαλάδες, καὶ Συρίγον καὶ Κορυδαλλέα «τοὺς περιωνύμους», Καρυοφύλλην καὶ Μαυροκορδάτον «τοὺς εὐκλεεστάτους», Σεβαστὸν καὶ Σπαντωνῆν «τοὺς πολυμαθεστάτους», Ἰάκωβον καὶ Δωρόθεον καὶ τὸν μέγαν Εὐγένιον, «τοὺς φιλοσόφους», Ἀντώνιον, Χουρμούζιον καὶ Ἀνανίαν «τοὺς ἐν γραμματικῇ ἐπιστήμους».

*

13] Δέκατον καὶ τρίτον πρέπει νὰ τάξωμεν σιγίλλιον πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν, ἀπολυθέν μετὰ τῶν ἐτῶν 1793—1797, δι' οὗ καθίστανται διαρκεῖς ἔφοροι τῆς σχολῆς ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης καὶ ὁ μέγας διερμηνεὺς τῆς Ὑψηλῆς Πύλης Κωνσταντῖνος Ὑψηλάντης· τοῦ γράμματος τούτου μνείαν βλέπομεν ποιούμενον τὸν πατριάρχην Γεράσιμον ἐν τῷ μετὰ ταῦτα ταττομένῳ γράμματι, ὃ ἀριθμεῖται

14] Δέκατον καὶ τέταρτον· ἀπελύθη κατὰ φεβρουάριον τοῦ 1797, γνωστὴν καθιστῶν τὴν περὶ

25. Ὑπομνήματα Ἐκκλ. Ἱστορίας παρὰ Κ. Ν. Σάβα· Μεσαιών. βιβλιοθ. τόμ. Γ', σελ. 316.

26. Ὑπομν. Ἐκκλ. Ἱστορ. σελ. 383.

τῆς σχολῆς ἀπόφασιν γενικῆς συνελεύσεως, ἥς τὰ μέλη υπογράφονται ἐν τῷ συνοδικῷ γράμματι· ἐκδίδωμι τοῦτο ἐνταῦθα, μεταγράψας ἐκ τοῦ 28 κώδικος τῆς Μ. τοῦ Γ. Σχολῆς, ἐπιτάττων ἅμα αὐτῷ βραχείας τινὰς παρατηρήσεις, αἵτινές εἰσιν ἀναγκαιόταται μετ' ὧσα ἐν ἀξιολογιωτάτῳ βιβλίῳ περὶ τῆς σχολῆς ἐγράφησαν οὐ μετ' εὐμενείας·

τὸ γράμμα ἔστι τοῦτο

Γεράσιμος ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

† Ἐκαστον τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων, ὅταν εὐθὺ φέρεται, οὐδένα ἡμῖν ἐντίκει θόρυβον, ἀπαλλάττει δὲ καὶ τῆς παρά τινων δυσφημίας, μᾶλλον δὲ καὶ τὰς παρὰ τῶν εὐφρονούντων εὐφημίας ἡμῖν προξενεῖ· τίς γὰρ ἂν οὐκ ἀποδέξαιτο ψῆφον, οἰκονομίας χάριν καὶ διορθώσεως; ἢ πῶς τὸ κρίνειν ὀρθῶς οὐκ ἂν ἀνεπιληπτον ἔσται; Ἐπειδὴ οὖν ἐνταῦθα ἐν τῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως σχολῇ τῶν ἐλληνικῶν μαθημάτων τὰ τῆς ἐπιδόσεως καὶ εὐκοσμίας αὐτῆς παρημέλημένα πῶς ἀνεφάνησαν, καὶ ἐν τοῖς πολλοῖς συνέπεσε λόγος, τῇ συναινέσει τῆς ἡμῶν μετριότητος, ὁ ἐκλαμπρότατος καὶ περίβλεπτος πεγιζαδὲς καὶ μέγας διερμηνευτὴς τῆς κραταιᾶς βασιλείας, ἡμέτερος κατὰ πνεῦμα υἱὸς ἀγαπητὸς καὶ περιπόθητος κύριος κύριος Κωνσταντῖνος Ὑψηλάντης, μετὰ πάσης τῆς πανευγενεστάτης χορείας τῆς βασιλευούσης ταύτης τῶν πόλεων, οὐκ ἔγνωσαν ταυτηνὴ τὴν σχολὴν οὕτω φαύλως ἔχειν, μὴ εὐθὺ προβαίνουσιν, καὶ ταῦτα οὐκ εὐαρίθμων γενομένων τῶν περὶ αὐτὴν δαπανημάτων, ὡς μηδόλως προσήκον, μήτε πρέπον τῷ ἡμέτερῳ Γένει τοῦτο ἡγούμενοι, ἀλλὰ σκέψεως γενομένης εἴ πως τὰ τῆς διοικήσεως αὐτῆς πρὸς ἐπίδοσιν ἔχοιεν διατεθῆναι, ἔδοξε δύο τινὰς ἐκλέξασθαι εἰδήμονας ἐπιτρόπους πληρεξουσίου, ἄνδρας δεδοκιμασμένους ἐφ' ὧν κοινῶν προστατεύουσι πραγμάτων, καὶ μεγίστην τὴν προθυμίαν, χριστιανικώτατον δὲ τὸν ζῆλον, ἐπιδεδειγμένους, καὶ ἐπιτρέφαι αὐτοῖς τὰ τῆς σχολῆς, οὓς ἔχειν συναγωνιζομένους καὶ ἐφορεύοντας τὴν τε ἡμῶν μετριότητα καὶ τὸν ἐκλαμπρότατον καὶ περίβλεπτον πεγιζαδὲν καὶ μέγαν διερμηνευτὴν, κατὰ τὸ προεκδοθὲν ἱερὸν σιγιλλιώδες γράμμα, ἐκ δὲ τῆς ἱερᾶς τῶν ἀγίων ἀρχιερέων ὁμηγύρεως δύο βοηθοὺς καὶ συναν-

τιλήπτορας. Καὶ δὴ ἐξελέχθησαν οἱ δύο τιμιώτατοι καὶ ἡμέτεροι κατὰ πνεῦμα υἱοὶ ἀγαπητοί, ὃ τε κυρίτζη Μιχαλάκης κζουρτζί πασης καὶ κυρίτζη Ἰορδανάκης Καπλάνογλους, οἵτινες καὶ προσκληθέντες, καὶ ἐπὶ πολὺ πρὸς τὰς προτροπὰς καὶ συμβουλὰς ἀτέγκτους σφᾶς αὐτοὺς παρεχόμενοι, δέει τῆς δυσχερείας τοῦ ἔργου, τελευταῖον, μόλις πεισθέντες, ἀπεδύσαντο πρὸς τὸν ἀγῶνα τοῦτον, ἐπὶ κοιναῖς μέντοι πάντων ὑποσχέσεσι τοῖς δε*, ὅπως οἱ δύο οὗτοι ἐπιτροπεύωσι τῆς σχολῆς ἐν τελείᾳ πληρεξουσιότητι πρὸς τε τὰς συναγωγὰς τῶν προσόδων, καὶ πρὸς τὰς δαπάνας, καὶ πρὸς τὰς ἀποκαταστάσεις καὶ ἐναλλαγὰς διδασκάλου καὶ ὑποδιδασκάλων, καὶ ἀποβολὰς μαθητῶν, ἐπικαλούμενοι ἐκ παντὸς τρόπου τῆς ἐν μαθήμασιν αὐτοῖς ἐπιδόσεως καὶ τῆς τῶν ἡθῶν κοσμιότητος, καὶ διδόντες καθ' ἕκαστον ἔτος ἐπὶ συνόδου λογαριασμὸν, μηδενὸς μέντοι ποτὲ μήτε ἐμμέσως μήτε ἀμέσως, μήτε λόγῳ μήτε ἔργῳ, μήτε τὸ σμικρότατον αὐτοῖς πρὸς ταῦτα ἐναντιούμενον, μήτε συμμετασχεῖν ἐπιχειροῦντος τοῦ ἔργου τῆς διοικήσεως ταύτης, ἀλλὰ μάλιστα καὶ τῶν ἐφόρων προχείρως συναντιλαμβανομένων πρὸς ταχεῖαν ἐκτέλεσιν ὧν ἂν εἰς αὐτοὺς περὶ τῆς σχολῆς ἀνενέγκωσι. Ταῦτα μὲν οὖν πρὸς ἐπίδοσιν καὶ εὐταξίαν τῆς ρηθείσης σχολῆς κοινῇ γνώμῃ ὑποσχόμεθα, κατὰ συναίνεσιν τῆς τε ἡμῶν μετριότητος μετὰ πάσης τῆς ἱερᾶς ἀδελφότητος, καὶ τοῦ ἐκλαμπροτάτου καὶ περιβλέπτου πεγιζαδὲ καὶ μεγάλου διερμηνευτοῦ κυρίου κυρίου Κωνσταντίνου Ὑψηλάντη, μετὰ πάσης τῆς πανευγενοῦς χορείας, ἐφ' οἷς καὶ δύο τῶν ἀρχιερέων, τὸν τε ἱερώτατον μητροπολίτην Λαρίσσης κύρ Διονύσιον, καὶ τὸν ἱερώτατον μητροπολίτην Εὐρίπου κύρ Ἰερόθεον, συναδελφοὺς ἀγαπητοὺς τῆς ἡμῶν μετριότητος, ὡς παιδείας τε μετέχοντας καὶ πολὺν τὸν περὶ τὰ καλὰ καὶ κοινωφελῆ ἔχοντας ζῆλον, ἐπανέλαβον συνοδικῶς συναντιλαμβάνεσθαι προθύμως τοῖς γνησίοις πληρεξουσίοις ἐπιτρόποις, καὶ βοηθεῖν αὐτοῖς, ὡς οἶόν τε, πρὸς τὰς τῆς σχολῆς προσκαλούμενοι χρεῖας, καὶ ἐπὶ τούτοις ἅπασιν μόλις ἐπείσθησαν οἱ ρηθέντες τὴν τῆς σχολῆς ἐπαναλαβεῖν διοίκησιν, ἅπερ οὐ μόνον συμφέροντα, ἀλλὰ καὶ συνωδὰ τῷ ρηθέντι σιγιλλιώδει ἔδο-

* διόρθου ταῖς δε.

ξεν. Ἐπεὶ οὖν οἱ εἰρημένοι πληρεξούσιοι ἐπί-
τροποι ἐξητήσαντο ἐπικυρωθῆναι αὐτοῖς τὰ εἰ-
ρημένα διὰ πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ ἡμῶν
γράμματος, τούτου χάριν γράφοντες ἀποφαινό-
μεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων
ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι
ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν,
ἵνα οἱ ἀνωτέρω εἰρημένοι ἡμέτεροι κατὰ πνεῦμα
υἱοὶ ἀγαπητοὶ ὁ τε κυρίτζη Μιχαλάκης καὶ ὁ
κυρίτζη Ἰορδανάκης, ἔχοντες συναντιλαμβανο-
μένους πρὸς ἃς ἂν βούλωνται τῆς σχολῆς χρείας
τοὺς ρηθέντας δύο μητροπολίτας, ἐπιτροπεύωσι
καὶ προστατεύωσι ταύτης ἐν τελείᾳ πληρεξου-
σιότητι πρὸς τε τὰς συναγωγὰς τῶν προσόδων
καὶ πρὸς τὰς δαπάνας, καὶ ἀποκαταστάσεις
καὶ ἐναλλαγὰς διδασκάλου, καὶ ἀποβολὰς μα-
θητῶν, ἐπιμελούμενοι ἐκ παντὸς τρόπου τῆς ἐν
τοῖς μαθήμασιν αὐτοῖς ἐπιδόσεως, καὶ τῆς τῶν
ἡθῶν कुσμιότητος, καὶ δίδοντες καθ' ἕκαστον
ἔτος ἐπὶ συνόδου λογαριασμόν· καὶ μηδεὶς ποτε
τολμήσῃ, μήτε ἐμμέσως, μήτε ἀμέσως, μήτε λό-
γῳ, μήτε ἔργῳ, μήτε τὸ σμικρότατον αὐτοῖς
περὶ τούτων ἐναντιωθῆναι, μήτε συμμετασχεῖν
αὐτοῖς τοῦ ἔργου τῆς διοικήσεως ταύτης, οὐ μὴν
ἀλλὰ καὶ ὅσαπερ ἂν εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα
καὶ εἰς τὸν ἐκλαμπρότατον καὶ περίβλεπτον πε-
γυζαδὲ καὶ μέγαν διερμηνευτήν, ὡς πρὸς ἐφό-
ρους δεηθῶσιν, ἀνῆνεγκον, καὶ πρὸς ταῦτα πάν-
τα τὴν δυνατὴν ὑπισχνούμεθα βοήθειαν. Ὅθεν
εἰς ἔνδειξιν ἐγένετο τὸ παρὸν πατριαρχικὸν καὶ
συνοδικὸν καὶ ἐδόθη αὐτοῖς.

Ἐν μηνὶ φεβρουαρίῳ. Ἰνδικτιῶνος ιε' (δηλ. 1797).

† Ὁ Καισαρείας Λεόντιος — † ὁ Ἐφέσου Σα-
μουήλ — † ὁ Ἡρακλείας Μελέτιος — † ὁ Νικομη-
δείας Ἀθανάσιος — † ὁ Χαλκηδόνης Ἱερεμίας —
† ὁ Δέρκων Μακάριος — † ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσι-
μος — † ὁ Τορνόβου Φιλόθεος — † ὁ Ἀμασειας Παύ-
σιος — † ὁ Προύσης Ἀρθιμος — † ὁ Νεοκαισαρείας
Ἡσαίας — † ὁ Λαρίσης Διονύσιος — † ὁ Σμύρνης
Γρηγόριος — † ὁ Ἰωαννίνων Μακάριος — † ὁ Λι-
δυμοτείχων Παΐσιος — † ὁ Ἀγκύρας Ἰωαννίκιος —
† ὁ Εὐρίπου Ἱερόθεος.

Κωνσταντίνος Ὑψηλάντης — ὁ μέγας λογοθέτης
Ἀλέξανδρος Μάρος — Κωνσταντίνος Χατζερῆς — Ἀλέ-
ξανδρος Χατζερῆς — Κωνσταντίνος Σοῦτζος — Ἀλέξαν-
δρος Σοῦτζος — Σκαρλάτος Μαυροκορδάτος — Νικό-
λαος Μαυροκορδάτος — Χουρμούζης Π. Παγινός.

ΚΑΡΟΛΟΥ-ΕΔΟΥΑΡΔΟΥ ΖΑΧΑΡΙΟΥ
ΤΟΥ ΔΙΓΓΕΝΤΑΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟ-ΡΩΜΑΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Κεφάλαιον α'. Φύσις, τέλεις καὶ λύσις τοῦ γάμου.

§ 7. Διαζύγιον.

Ὅσον ἐπίδρασιν ἔσχον αἱ θρησκευτικαὶ
ιδεαὶ ἐπὶ τῆς σχετικῆς νομοθεσίας περὶ συνά-
ψεως τοῦ γάμου, ὡς δύναται τις νὰ ἴδῃ ἐκ τῶν
προεκτεθέντων, ἔτι περισσότεραν ἔδει ν' ἀναμέ-
νῃ τις ἐν τῇ θεωρίᾳ περὶ λύσεως αὐτοῦ. Ἀλλ'
ἐνῷ αἱ αὐστηραὶ χριστιανικαὶ δοξασταὶ περὶ τοῦ
ἀδιαλύτου τοῦ γάμου εὔρον τὴν πλήρη αὐτῶν
ἐκδήλωσιν ἐν τῷ Κανονικῷ Δικαίῳ, ἐν τούτοις
βραδέως τὸ πρῶτον ἐξήσκησαν ἐπιρροὴν τινα
ἐπὶ τοῦ Ἀστυκοῦ Δικαίου καὶ διὰ διαβατικῶς ἐπὶ
τῶν εἰκονοκλαστῶν μόνον· μᾶλλον δὲ ἡ ἀντίθε-
σις αὕτη μεταξὺ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ κοσμι-
κοῦ δικαίου ἐν τῇ θεωρίᾳ ταύτῃ παρέμεινεν
ἀδιάλλακτος μέχρι τῶν νεωτάτων χρόνων.

Οἱ Κανόνες ἔχουσιν ὡς ἀφετηρίαν τὸ ἐν τῇ
Καينῇ Διαθήκῃ κατὰ τοῦ διαζυγίου λεγόμενον,
(Ματθ. V 32. XIX 9. Μάρκ. X 4. πρὸς Κορινθ.
1 Ἐπιστολὴν 7). Δὲν βασίζονται κυρίως ἐπὶ τῆς
ἀπαγορεύσεως τοῦ διαζυγίου (παρεκτὸς λόγου
πορνείας)⁽¹⁾, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπὶ τῆς διαταγῆς τοῦ
Σωτῆρος καὶ τοῦ παραγγέλματος τοῦ Ἀποστό-
λου Παύλου, καθ' ὃ ὁ διαζευγνύμενος δέον νὰ
μὴ νυμφεύηται ἐκ δευτέρου, ἐν ἐναντίᾳ δὲ περι-
πτώσει νὰ θεωρῆται ὡς μοιχός. Τοῦτο δια-
τάσσει ἤδη ὁ 48 ἀποστολικὸς Κανὼν. Ἡ ἐν Καρ-
θαγένῃ σύνοδος διὰ τοῦ Κανόνος ρβ' (ριγ') ἀπε-
φάσισε νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος νό-
μον περὶ τούτου. Οἱ Κανόνες 48 καὶ 77 Ἀγίου
Βασιλείου ἐπιβάλλουσιν εἰς τὸν διαζευχθέντα
σύζυγον, τὸν ἐκ δευτέρου νυμφευόμενον, ποι-
νὰς θρησκευτικὰς⁽²⁾ καὶ ὁ Κανὼν 87 τῆς συνό-
δου Κωνσταντινουπόλεως ἐπαναλαμβάνει τὰ πα-
ραγγέλματα ταῦτα.

Ὅσον αἱ διατάξεις τῆς Ἐκκλησίας ἦσαν
αὐστηραὶ, τοσοῦτον αἱ τοῦ ἀστυκοῦ δικαίου
ἦσαν ἥπιαι. Ὁ Ἰουστινιανὸς (Νεαρ. 48 (22) κ.
3) θέτει ὡς ἀνωτάτην θεμελιώδη ἀρχὴν ἐν τῇ

⁽¹⁾ συνέχεια ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 38 φύλλου τῆς «Ἐκκλησι-
αῶν». Ἀληθείας».

θεωρία ταύτη, ὅτι πᾶς δεσμός μεταξύ ἀνθρώπων διαλυτός ἐστι, («τῶν ἐν ἀνθρώποις παρακολουθούντων τὸ δοθὲν ἅπαν λυτόν»). Αἱ συμφωνίαι «μὴ ἐξέστω διαζεύγνυσθαι» (ne liceat divertere) ἦσαν ἀπλῶς ἄνευ κύρους, (Νόμ. 138 πρ. in fine Πανδ. de V. O. — Ν. 2 Κώδ. de inutil stipulat.). Ἡ διάζευξις ἐγένετο δι' ἰδιωτικῆς πράξεως (διαίσιον(), ἀποστάσιον), ἄνευ δικαστικῆς ἀποφάσεως. Μόνον ἐκ λόγου ἐπιτηρήσεως τῶν ἡθῶν ἐπιβάλλουσι ζημίας τινὰς εἰς τὸν δίδοντα ἀφορμὴν πρὸς διαζύγιον σύζυγον, ὡς ἐπίσης ἀπειλοῦσι διὰ ποινῶν τοὺς ἄνευ αἰτίας διαζευγνυμένους⁽¹⁾. Ἐν τούτοις ἀνέκαθεν ἦν ἐπαρκὴς λόγος διαζεύξεως ἢ πρὸς τοῦτο ἀμοιβαία συμφωνία τῶν συζύγων· καὶ μολονότι ὁ Ἰουστινιανὸς τὸν λόγον τοῦτον ἀπέρριψεν, ὁ διάδοχος αὐτοῦ Ἰουστίνος διέταξε τοῦτο ἐκ νέου κατὰ τὸ 566, «ἐξεῖναι κατὰ τὸ παλαιὸν τὰς ἐκ συναινεσεως διαλύσεις ποιεῖσθαι», (τευχ. I. Νεαρ. 2). Τέλος ὁ δεύτερος γάμος τῶν διεζευγμένων ἦν κατ' ἀρχὴν ἐπιτετραμμένος. Μόνον ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπλησίασε πρὸς τὰς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἐθέσπισεν ὅτι, ὁ πέμψας εἰς τὴν σύζυγον αὐτοῦ ἐπιστολὴν διαζυγίου ἄνευ αἰτίας καὶ οἱ διαζευγνύμενοι κοινῇ συναινέσει (consensu), ἔδει νὰ κλείωνται ἰσοβίως εἰς Μοναστήριον, καὶ κατὰ συνέπειαν νὰ μὴ δύνανται πλέον νὰ νυμφεύωνται, (Νεαρ. 141 (117) κ. 13, Νεαρ. 146 (138) κ. 11). ἐπίσης ἢ διαζευχθεῖσα σύζυγος ἐξ ἰδίου παραπτώματος δὲν ἠδύνατο νὰ συνάψῃ δεύτερον γάμον μετὰ πάροδον ἐνὸς ἔτους, ἀλλὰ μόνον μετὰ παρέλευσιν πέντε ἐτῶν, (Νεαρ. 48 (22) κ. 15).

Χριστιανικωτέρα νομοθεσία ὑπῆρξεν ἡ τῶν αὐτοκρατόρων Λέοντος καὶ Κωνσταντίνου(). Οὗτοι ἐθέσπισαν κατὰ τὸ 740 ἐν τῇ Ἐκλογῇ II § 12 (ἐκδ. Ζαχαρίου 1852) ἢ § 13 (ἐκδ. Μομφεράτου 1889) τὰ ἐπόμενα:

«Τῆς ἀδιαλύτου τῶν γαμικῶς ἐν Κυρίῳ συμβιούντων ἐνώσεως ἡ τοῦ κτίστου καὶ δημιουργοῦ τῶν ἀπάντων Θεοῦ σοφία διδάσκαλος· αὐτὸς γὰρ εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν ἐξ οὐκ ὄντων τὸν ἄνθρωπον, οὐ τὸν αὐτὸν καὶ τὴν γυναῖκα πλάσαι τρόπον ἐκέλευσε, καίπερ δυνάμενος, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀνδρὸς ταύτην ἐδημιούργησεν, ἵνα τῆς ἡνωμένης σοφῶς (ἐκδ. Ζαχ. σαφῶς) μιᾶς ἐν δυάδι προσώπων σαρκὸς, τῆς συζυγίας νομοθετήσῃ τὸ ἀδιάζευκτον· ὅθεν, οὐδὲ τὴν γυναῖκα τῇ ὑποθέσει τοῦ ὄψεως τῆς πικρᾶς τῷ ἀνδρὶ κατάρ-

ξασαν γεύσεως ἀπὸ τούτου ἐχώρισεν, οὐδ' αὖ τὸν ἄνδρα τῆς δεσποτικῆς ἐντολῆς τὴν παράβασιν τῇ ὁμοζύγῳ συνεργασάμενον ταύτης διέζευξεν, ἀλλὰ τὴν μὲν ἀμαρτίαν ἐκόλασε, τὴν δὲ συζυγίαν οὐκ ἔλυσε. Ταύτη τοίνυν τῇ ἐναργεῖ νομοθεσίᾳ, αὐθις καὶ λόγῳ κυρωθεῖση παρὰ τοῦ κτίσαντος κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τῶν Φαρισαίων πρὸς αὐτὸν ἐρωτήσεως, εἰ ἔξεστιν ἀνθρώπῳ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν ἀπολύειν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἀποκριθέντας, τοὺς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ζευχθέντας **μὴ δύνασθαι ὑπὸ** (ἐκδ. Ζαχ. μηδαμῶς παρὰ) ἀνθρώπου παρεκτὸς λόγου πορνείας χωρίζεσθαι, ἐξακολουθοῦντες καὶ πειθόμενοι οὐδὲ ἡμεῖς ἕτερόν τι νομοθετεῖν ὑπὲρ τοῦτο (ἐκδ. Ζαχ. τούτων) βουλόμεθα· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ τῆς κακίας εἶδος ἐπιμελῶς τοῖς πολλοῖς τῶν ἀνθρώπων ἐμπολιτεύεται, κάντεῦθεν ἀγαπητικῶς πρὸς ἀλλήλους μὴ διακείμενοι κατὰ πολλὰς αἰτίας, καίπερ μὴ οὐσας τοιαύτας, ποιοῦντες (ἐκδ. Ζαχ. ποιοῦνται) τῆς ἐαυτῶν συμβιώσεως τὴν διάζευξιν, ρητῶς ἐνθεῖναι τῇ παρούσῃ νομοθεσίᾳ τὰς αἰτίας (ἐν τῇ ἐκδ. Ζαχ. **τὰς αἰτίας** ἐλλείπει), δι' ὧν τὰ συνοικέσια λύονται τῶν δεόντων ἐκρίναμεν».

Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν ταύτην, ἀπαριθμοῦνται οἱ λόγοι τοῦ διαζυγίου ὡς ἐξῆς: 1ον μοιχεία τῆς συζύγου (παράβ. περὶ τούτου καὶ Ἐκλογῆς XVII 27),—2ον ἀνικανότης τοῦ συζύγου,—3ον ἐπιβουλὴ τοῦ ἐνὸς τῶν συζύγων κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ ἑτέρου,—4ον λώβη⁽²⁾. Πάντες οἱ ἄλλοι λόγοι διαζυγίου, ἰδίως ἡ παραφροσύνη τοῦ ἐνὸς τῶν συζύγων, ἀπερρίθθησαν (κατὰ τὸν κ. 15 Τιμοθέου).

Πρὸς καταστρατήγησιν τοῦ αὐστηροῦ τούτου νόμου, πολλοὶ σύζυγοι μετεχειρίσθησαν μέσον πλάγιον, γινόμενοι ἀνάδοχοι τῶν ἰδίων ἐαυτῶν τέκνων· οὕτως ἐγεννᾶτο μεταξύ αὐτῶν πνευματικὴ συγγένεια εἰς βαθμὸν ἀπηγορευμένον, (κατὰ τὸν Καν. νγ' τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου, παράβ. ἀνωτέρω § 4. IV), καὶ ὁ γάμος αὐτῶν καθίστατο ἄκυρος· ἀλλ' ὑπὸ τοὺς αὐτοκράτορας Λέοντα καὶ Κωνσταντίνον, κατὰ τὸ ἔτος 780, τὸ πλάγιον τοῦτο μέσον ἐτιμωρεῖτο αὐστηρῶς, (τευχ. I Νεαρ. 26)(³). καὶ ἐνταυτῷ ἐπανειλημμένως δείκνυται, «μὴ χρῆναι ἄνδρα γυναικὸς διαζεύγνυσθαι παρεκτὸς λόγου πορνείας».

Ἐν τούτοις αὐτὴ αὕτη ἡ διάταξις μνημονεύει, ὅτι συνεχῶς ἐγένοντο διαζεύξεις ἄνευ νομίμου λόγου διὰ συμφωνίας ἀποβλήτου, («κακῇ συμφωνίᾳ») εἶναι ἀληθές, ὅτι ἡ διάταξις τοιαύ-

τα διαζύγια θεωρεί μὴ ἐπιτρεπόμενα, ἐκτὸς ὅταν γίνονται «εὐσεβείας σκοπῶ», (ὅπερ συμφωνεῖ ὀλίγον πρὸς τὸν ἀποστολικὸν 5 Κανόνα), ἀλλ' ὁ θεσμὸς οὗτος, ὡς καὶ τὸ Ἰουστινιανέιον δίκαιον, καταλείπει ἔγκυρον τὸ διαζύγιον καὶ ἀπαγορεύει μόνον, κατὰ τὰς παραγγελίας τῆς Ἐκκλησίας, πᾶσαν σύναψιν δευτέρου γάμου εἰς τοὺς οὕτως διαζευγνυμένους συζύγους⁽⁸⁾, ἐπὶ ἀπειλῇ ἀκυρώσεως καὶ σπουδαίας χρηματικῆς ποινῆς.

Ἐὰν τὸ περὶ διαζυγίου αὐστηρὸν τοῦτο δίκαιον βραδύτερον συγκατελέγη εἰς «τὰς ἐκτεθείσας παρὰ τῶν Ἰσαύρων φλινναφίας», ὅπως λέγει ἡ Ἐπαναγωγὴ (Προοίμ. § 2), ἢ οὐχί, τοῦτο ὀλίγον ἐνδιαφέρει, ἀρκεῖ νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι ἡ νεωτέρα νομοθεσία τοῦ Ἰουστινιανοῦ () ἐπανευρίσκεται μετὰ τινων ἐλαφρῶν τροποποιήσεων εἰς τὸ Πρόχειρον (τίτλ. XI) καὶ τὰ Βασιλικά (XXVIII. 7), μάλιστα καθόσον ἀφορᾷ τὴν ἐπανάληψιν τοῦ γάμου τῶν διεζευγμένων συζύγων· ἐν συνόλῳ δὲ τὸ Βυζαντινὸν κοσμικὸν δίκαιον ἔμεινεν ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ⁽¹⁰⁾· μόνον δέον νὰ παρατηρήσωμεν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, ὅτι, κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους νομοδιδασκάλους, τὸ ἄνευ νομίμου λόγου διαζύγιον ἔδει νὰ θεωρῆται ἄκυρον κατ' ἀκριβῆ ἐρμηνείαν τῆς Νεαρᾶς 117 κ. 11. προοίμ.⁽¹¹⁾

Πανταχοῦ δὲ ἐνθα ἐκτείνεται ἡ δικαιοδοσία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ὑφίσταται εἰσέτι καὶ σήμερον ὡς πρὸς τὴν θεωρίαν ταύτην ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ κοσμικοῦ δικαίου. Τὸ Πηδάλιον τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἀναγνωρίζει, εἶναι ἀληθές, τὴν μοιχείαν ὡς λόγον διαζυγίου, ἀλλὰ συνιστᾷ κατ' αὐτὴν τὴν συνδιαλλαγὴν μᾶλλον, καὶ ἀπαγορεύει ἐν πάσῃ περιπτώσει εἰς τὸν ἐνοχὸν σύζυγον νὰ νυμφευθῇ ἐκ νέου μετ' ἄλλου προσώπου· ὁ διαζευγνύμενος δι' ἄλλον λόγον, δέον νὰ θεωρῆται ὡς μοιχὸς καὶ δὲν δύναται νὰ συνάψῃ νέον γάμον. Τούναντίον οἱ Κώδικες Βλαχικὸς (τόμ. 3 κ. 16 § 6) καὶ Μολδαβικὸς (§ 120 καὶ ἐπ.) καὶ ἐν γένει τὰ κοσμικὰ ἔθιμα βαίνουνσιν ἐτι πορρωτέρῳ τοῦ Ἰουστινιανείου δικαίου. (Εἰς τὸ Βασιλείον τῆς Ἑλλάδος ἀκολουθοῦσι τὸν Ἀρμενόπουλον IV. 15).

1. Οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἀποφαινόμενοι τοῦναντίον αὐστηρῶς κατὰ τοῦ διαζυγίου· οὕτω, π. χ. Γρηγόριος ὁ Ναζιανζοῦ λέγει· (ἐπ. 176 al. 211) «τὸ ἀποστάσιον τοῖς ἡμετέροις ἀπαρέσκει πάντως νόμοις, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐτέρως κρίνωσιν». Ἐὰν οἱ Κανόνες δὲν ἐκφράζονται ἀκριθέστερον καὶ προσκολλῶνται μᾶλλον εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν δευτέρου γάμου,

τοῦτο προέρχεται, διότι αὐτὸς μόνος κατ' ἀρχὰς προεβλήθη εἰς τὴν πνευματικὴν διάγνωσιν (cognitio).

2. Ὁ Κανὼν 9 Ἀγ. Βασιλείου ποιεῖ τὸν περιορισμὸν, ὅτι, κατὰ τὸ πολιτικὸν δίκαιον καὶ τὸ ἔθος τοῦλάχιστον, ὁ σύζυγος, εἰς ὃν ἀπεστάλη τὸ ἀποστάσιον ὑπὸ τῆς συζύγου, δύναται νὰ συνομολογήσῃ δεύτερον γάμον, χωρὶς τοῦτο νὰ θεωρηθῇ μοιχεύων διὰ τοῦτο.

3. Βασιλ. Ἀἰμπάχ III σελ. 225 σχ. 2. «Διαίσιον μὲν ἐπὶ τῶν παρόντων, ρεπούδιον δὲ ἐπὶ τῶν ἀπόντων . . . κυρίως δὲ, ἡ διαφορὰ αὕτη ἐστίν, ὅτι τὸ μὲν divortium, ἥτοι διαίσιον, κυρίως καὶ μόνον ἐπὶ γαμετῆς λέγεται, τὸ δὲ repudium καὶ ἐπὶ γαμετῆς καὶ μνηστῆς.

4. Ἐν τούτοις τὸ ἄνευ αἰτίας διαζύγιον μένει ἰσχύον, ἀκακῶς μὲν γίνεται πλὴν ἔρρωται, ὡς λέγει Theodor. Brev. Novell. Νεαρὰ 134 § 26.

5. Ἡ Ἐκλογὴ, ὡς εἰς τινὰ ἑτέρα σημεῖα, οὕτω καὶ εἰς τοῦτο συντάσσεται πρὸς τὰ τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου.

6. Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν ταύτην ἀνέμενε τις τὴν ἀπόρριψιν τῶν τριῶν τελευταίων λόγων τοῦ διαζυγίου· ἡ λώβη ἐλήφθη ἐκ τοῦ πέμπτου βιβλίου τοῦ Μωϋσέως XXIV 1, ἣν οἱ Ἑβδομήκοντα μετέφρασαν διὰ τῆς λέξεως «ἀσχημοσύνη» καὶ ὁ Λούθηρος διὰ τῆς λέξεως Unlust. Παράβ. περὶ λώβης ὡς λόγον διαζυγίου τὸ Consil. Compendiense κ. 16 (Coteler Patr. Apostol. I σελ. 88). Τὸ Πηδάλιον σελ. 39 ἐστὶν ὅλως διατεθειμένον ν' ἀναγνωρίσῃ ἐν πάσῃ περιπτώσει τοὺς λόγους τοῦ διαζυγίου τῆς Ἐκλογῆς.

7. Ἐν μεταγενεστέροις ὁμοῦ χρόνοις ἐγένετο πάλιν ἀποδεκτὸν, ὅτι ὁ τὸ ἴδιον αὐτοῦ τέκνον ἀναδεχόμενος διαζεύγνυται ἕνεκα τούτου ἀπὸ τῆς συζύγου αὐτοῦ· ἴδε π. χ. Βλάστ. εἰς Συντ. Καν. Ρ. καὶ Π. VI σελ. 138, καὶ Μαλαξὸν ἐν Θέμιδι Σγούτα τόμ. VII σελ. 205. Πηδάλιον σελ. 523.

8. Καὶ τοῦτο κατ' εὐθεῖαν καὶ οὐχὶ ὡς συνέπειαν τοῦ ἐν μοναστηρίῳ περιορισμοῦ, ὅπερ δὲν ἐγένετο πλέον.

9. Ἡ Ἐπαναγ. τίτλ. XXIV ἀναφέρει μάλιστα τοὺς λόγους τοῦ διαζυγίου, οὓς ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπεδοκίμασεν ἐν Νεαρᾷ 48 (22), ἀλλ' ἐν τῇ 117 δὲν συμπεριέλαβε καὶ πάλιν, ἢ μᾶλλον κατήργησε.

10. Παράβ. ἐν τούτοις· 1ον Περὶ τοῦ κοινῇ συναινέσει διαζυγίου, τευχ. I Νεαρὰ 30. Πρόχ. XI 4. Ἐπαναγ. XXI 4. Βασ. XXVIII. 7. 6. σχ. 1 εἰς τὸ τέλος καὶ 7, 8 σχ. 2. Ἐναντιορ. Σύν. Γ' 4. σχ. t. LXVIII. 6. Ἐκλ. ἰδιωτ. ἐπηρῆς. II. 18. (μένει ἀπηγορευμένον) — 2ον Περὶ παραφροσύνης, Τευχ. II. 111, 112. Τευχ. IV Νεαρ. 14 Μιχ. Ἀτταλ. Ἱστορ. σελ. 312. Μαλαξὸς κ. 113, (ἐν Θέμιδι Σγούτα τόμ. VII). — 3ον Περὶ διαζυγίου διὰ σωφροσύνης καὶ δι' ἄσκησιν. Πρόχ. XI. 4. Ἐπαναγ. XXI. 1. αὐτόθι σχ. α-ε. Βασ. XXVIII. 7. 4. Τευχ. II. Νεαρ. 117. Πετρ. XXV 4. 38. Ἐκλ. ἐπηρῆς. ἰδιωτ. II. 16-19. — 4ον Περὶ τοῦ «γυνὴ διαλέγουσα ἄλλῳ περὶ γάμου», Τευχ. II. Νεαρ. 30. — 5ον Περὶ ἐκτρώσεως, Τευχ. II. Νεαρ. 31. — 6ον Περὶ διαζυγίου «ἀπὸ ληστῆν καὶ κλέπτην», Μαλαξὸς κεφ. 170. — 7ον Περὶ ἀδυναμίας τοῦ ἀνδρός, Νεαρ. 48 (22) κ. 6. Νομοκ. XIV τίτλ. 13. 4. καὶ Ἐκλογὴ II 13. Πρόχ. II 23. — 8ον Περὶ ἀπουσίας ἢ αἰχμαλωσίας τοῦ συζύγου. Καν. 31. 35. 36. Βασιλείου. Καν. 93 τῆς ἐν Τρούλλῳ συν. Τευχ. II. Νεαρ. 33. Μανουὴλ Μαλαξὸς Νομοκ. κ. 184. «Ὁμως ἡ παρούσα ὑπόθεσις ἐγένετο οὕτως συνοδικῶς καὶ ἀποφαστικῶς παρὰ τοῦ Παναγιωτάτου καὶ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κυροῦ Διονυσίου ἐν ἔτει '536', ὅτι, ὅταν ὁ ἄνδρας ὑπά-

МЕЧНИКОВА

γῆ εἰς ἄλλον τόπον καὶ λείψῃ χρόνους ε' (Παράβ. τὸν ἐν τοῦ Βασιλικῶς μὴ συμπεριληφθέντα Νόμον 6 Παδν. de divort.) ἀπὸ τὸ σπῆτί του καὶ δὲν ἐνθυμηθῇ τελείως τῆς γυναικὸς αὐτοῦ νὰ τῆς στείλῃ ἔξοδον ἢ γράμμα, ἀλλὰ ἀφήσῃ αὐτὴν παντελῶς χωρὶς τινος βοηθείας, νὰ χωρίζεται ἀνεμποδίστως τὸ τοιοῦτον συνοικέσιον καὶ νὰ ἔχῃ ἄδειαν ἢ γυνὴ νὰ πάρῃ ἄλλον νόμιμον· καὶ ἀπὸ τότε οὕτω κρίνεται αὕτη ἡ ὑπόθεσις παρὰ τῆς Καθολικῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ὡς δικαία καὶ νόμιμος. Ἰδε ἐπίσης Σύν. Καν. Ρ. καὶ Ποτλῇ V σελ. 159. Παράβ. κυρίως Ἐπαναγ. XXI. 5. σχ. g. — Ὅταν ἡ νυμφευθεῖσα δὲν εὐρεθῇ παρθένα, ὁ γάμος ἐστὶν ἄκυρος λόγῳ οὐσιώδους πλάνης. Περὶ XLIX 5. Ἀρμεν. IV. 15. 10.

11. Τὸ διαζύγιον δύναται ἐπίσης κατὰ τὸ νεώτερον δίκαιον νὰ γίνῃ δι' ἰδιωτικῆς πράξεως; Παράβ. Βαλσ. εἰς Ἀποστ. Καν. μὴ καὶ εἰς Κ. πζ' τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου.

(ἐπεταὶ συνέχεια)

ΘΑΛΗΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ

Καθηγητὴς τῶν Νομικῶν ἐν τῇ
Θεολογ. Σχολῇ Χάλκης
καὶ Δικηγόρος

ΕΘΙΜΑ ΕΝ ΖΑΚΥΝΘΩ:

κατὰ τὴν ἐβδομάδα τῶν ἁγίων παθῶν
καὶ τῆς Διακαινησίμου*.

Ἡ Μ. παρασκευὴ εἶνε ἡμέρα γενικοῦ πένθους. Τὰ καταστήματα μένουσι κεκλεισμένα καὶ μόνον ἀνὰ τὰς ὁδοὺς πλανῶνται παῖδες, πωλοῦντες ἐντὸς καυστρίων τὰ κοινῶς κηλούμενα ῥτάζυμα, ἐνῶ ἀρχαιότερον οἱ παῖδες ἐπίσης ἐπώλουν σταυροὺς ἐκ μολύβδου, κοινῶς σταυροὺς τῆς πεμπτοπαρασκευῆς, καὶ σφραγίδας ἐκ ξύλου, φερούσας σταυρὸν καὶ ἄλλα χριστιανικά ἐμβλήματα. Κατὰ τὴν 2 μ. μ. πλῆθος πιστῶν συνέρχεται εἰς τὴν πλατεῖαν Γεωργίου Α', ὁποῦ ἐκκινεῖ ἡ λιτανεὶα τοῦ Ἐσταυρωμένου τοῦ Μώλου, ἐκ τοῦ ἐκεῖ ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ Μώλου, ἣτις χωρεῖ κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον: Προηγοῦνται ἐπ' ὤμων αἱ σημαῖαι τῶν ναῶν τετυλιγμέναι καὶ κεκλιμέναι εἰς ἐνδείξιν πένθους, ἔπονται ἡ μουσική, τὸ λάβηρον, κοινῶς καπλίτο(υ)λο, δύο στίχοι ἱερέων μελανειμονούντων, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων περιφέρεται ὁ ἐπὶ τῆς τάξεως, κοινῶς τσεριμιονίστας, ἱερεὺς, κάτω δὲ τῆς οὐρανίας, ἕτερος ἱερεὺς κρατῶν τὴν εἰκόνα τῆς ἐν θλίψει Θεοτόκου, Mater dolorosa, ἔργον τοῦ ἁγιογράφου Καντουνῆ. Ἀκολουθῶς ἐπεταὶ ὁ Ἐσταυρωμένος κρατούμενος ὑπὸ ἱερέως καὶ εἴτα ἔρχονται ὁ ἀρχιεπίσκοπος μετὰ τῶν ὁφρικών, ὁ χορὸς τῶν ψαλτῶν, οἱ ἐπίτροποι τοῦ ναοῦ, αἱ ἀρ-

* συνέχεια ἀπὸ σελ. 415—417.

χαὶ τῆς πόλεως καὶ οἱ πιστοί. Δυστυχῶς ὁ λιτανεύόμενος Ἐσταυρωμένος συνδέεται μετὰ λυπηροῦ ἐπεισοδίου, ἐπισυμβάντος τῇ 19 ἀπριλίου 1891, τῆς κατὰ τῶν ἰουδαίων ἡμέρας ὅτι ὁργῆς τοῦ ὄχλου, ἕνεκα τῶν τότε γενομένων ἐν Κερκύρῃ. Ἐπὶ ἐνετοκρατίας οἱ χριστιανοὶ μετήρχοντο τοιαύτην πολιτείαν χριστιανοῖς ἀκούειον, κατὰ τὴν Μ. παρασκευὴν ἰδίως, ὅτε ἡ λιτανεὶα τοῦ Ἐσταυρωμένου διήρχετο πλησίον τῆς ἐβραϊκῆς συνοικίας, ἣτις καὶ ἐφρουρεῖτο ὑπὸ στρατιωτικῆς δυνάμεως. Τὸ σύστημα τοῦτο τῆς φρουρήσεως ἐπεκράτησε καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Ἑνετῶν ἐκ Ζακύνθου (1797)¹. Συγκινητικωτάτη εἶνε ἡ στιγμή πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ Ἐσταυρωμένου ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Νικολάου, ὅτε ὁ ἀρχιερεὺς εἰς χεῖρας αὐτὸν λαμβάνει καὶ εὐλογεῖ τρεῖς τοὺς πιστοὺς εἰς χιλιάδας ἀνερχομένους καὶ ἀσκεπεῖς· λέγομεν δὲ συγκινητικωτάτη, καθότι ἡ μουσική, ἀνακρούσασα πένθιμον ἐμβατήριον, φέρει τὴν ψυεῖς οὐρανίας ἐκτάσεις, καθότι ζωσα ἀναπαρίσταται ἐν τῷ νῷ ἡ θεία σκηνὴ τοῦ Γολγοθᾶ, ἐνῶ ὁ ἥλιος βαίνων εἰς τὴν δύσιν του ρίπτει ἐπὶ τοῦ Ἐσταυρωμένου τὰς τελευταίας αὐτοῦ ἀκτῖνας².

Ἄλλοτε, ὀλίγον μετὰ τὴν λιτανεὶαν τοῦ Ἐσταυρωμένου τοῦ Μώλου, ἐξήρχετο εἰς δευτέραν λιτανεὶαν ὁ τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Διονυσίου Ἐσταυρωμένος μετὰ τοῦ ἱεροῦ τοῦ ἁγίου λειψάνου, ὅπερ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἔμενεν ἐκτεθειμένον ἐν τῷ ναῷ πρὸς προσκύνησιν τῶν πιστῶν· ἀλλὰ τὴν δευτέραν ταύτην λιτανεὶαν κατήργησεν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Δ. Λάτας. Ἐπίσης ἄλλοτε, μετὰ τὴν δευτέραν λιτανεὶαν, ἐν τῷ ναῷ τῆς δυτικῆς Μητροπόλεως ἐλιτανεύετο ὁ Ἐσταυρωμένος, παρίστατο δὲ τις ὡς Κυρηναῖος Σίμων, λευκὰ ἐνδεδυμένος, ἔχων κεκαλυμμένον τὸ πρόσωπον καὶ φέρων ἐπ' ὤμου τὸν Σταυρόν.

Τῇ ἐσπέρᾳ τῆς Μ. παρασκευῆς ψάλλεται ἐν τοῖς ναοῖς, πλὴν τοῦ τῆς Μητροπόλεως, ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἐπιταρίου, κοινῶς Νηπιτάριος. Σημειωτέον, ὅτι μέρος μὲν τῆς ἀκολουθίας ψάλλεται κατὰ τὸ πολιτικὸν ὕψος, μέρος δὲ κατὰ τὸ κρητικόν, λίαν ἀρμονικὸν καὶ συγκινητικόν, ἀρμόζον δὲ εἰς τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Μετὰ τὸ τέλος τῆς

1. Ὅρα διατριβὴν «Ὁ Ἐβραῖος ἐν Ζακύνθῳ», ὑπὸ Δ. Χ. Ζώη, ἐν τῷ περιοδικῷ «Ὁ Ἰσραηλῆτης Χρονογράφος». Κέρκυρα, 1900.

2. τὴν λιτανεὶαν ταύτην προσεπάθησε νὰ καταργήσῃ ὁ ἀσάβημος ἀρχιεπίσκοπος Ζακύνθου Διονύσιος Λάτας, ἀλλ' ἀπέτυχε.

ἀκολουθίας, περιφέρεται ἐντὸς τῶν ναῶν ὁ Ἐπιτάφιος, ὅστις ἐναποτίθεται πρὸ τῆς ὥραιας πύλης καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου εἰσάγεται εἰς τὸ ἱερὸν βῆμα. Οἱ πιστοὶ συνωστιζόνται τότε ἵνα ἐγγίσωσι καὶ ὠθήσωσι πρὸς τὰ ἐμπρὸς τὸν Ἐπιτάφιον, ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ, ὅτι οἱ μὴ τοῦτο κατορθώσαντες δὲν θὰ ἐπιζήσωσι κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος. Δεῖγμα πένθους, κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, θεωρεῖται νὰ μὴ σαρώσι τὴν οἰκίαν, νὰ μὴ στρώωσι τὴν τράπεζαν τοῦ φαγητοῦ, νὰ τρώωσι θρίδακας, κοινῶς μαρούλια, μετ' ὄζους, καὶ ἐπὶ ποδός, ὅπως πάραυτα ἐξέλθωσι τῆς οἰκίας, ἀναμνησκόμενοι τὸ τῆς Π. Διαθήκης: «Οὕτω δὲ φάγεσθε αὐτό. . . . Καὶ ἔδεσθε αὐτὸ μετὰ σπουδῆς».

Ἐν ἅπασιν τοῖς ναοῖς κατανυκτικώτατα ψάλλεται ἡ ἀκολουθία τῶν τεσσάρων Ὁρῶν. Μεγαλοπρεπέστερον δὲ ψάλλεται ἐν τῇ Μητροπόλει, ἔνθα ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἢ ὁ ἱεροκλήρυξ ἐκφωνοῦσι τὸν κατάλληλον τῇ ἡμέρᾳ λόγον. Ἀκολουθῶς γίνεται ἡ τελετὴ τῆς ἀποκαθλώσεως τοῦ Ἐσταυρωμένου ἐν τῷ Ἐπιταφίῳ, ὃν ὁ ἱερεὺς ἐπὶ τῇ ῥήσει «Ἐρρανὸν τὸν τάφον: . . . » ραίνει δι' ἀνθέων πορτοκαλλέας, κοινῶς νερατζάνθια, καὶ λεμονέας. κ. λεμονάνθια, καὶ πετάλων ρόδου, ἅτινα ὁμοῦ πάντα καλοῦνται ἀμνός. Ὁ λαὸς διαγκωνιζόμενος λαμβάνει ἐκ τοῦ ἀμνοῦ, ὃν φέρει εὐλαδῶς οἰκαδὲ καὶ εἴτε φυλάττουσιν ἐν τῷ εἰκονοστασίῳ, εἴτε δι' ἐγγύματος ἀμνοῦ πλύνουσι τοὺς ὀφθαλμούς, ἀποδίδοντες αὐτῷ ἰαματικὴν δύναμιν. Ἐκαστὸν τῆς οἰκογενείας μέλος τρώγει πέταλα ἀμνοῦ, ὁ δὲ ἐφημέριος φροντίζει καὶ φέρει τοιοῦτον πρὸς τὰς μᾶλλον σεβαστὰς οἰκογενείας τῶν ἐνοριτῶν. Ἄλλοτε πρὸ τῆς ἀποκαθλώσεως οἱ πιστοί, χάριν εὐλαθείας ἢ ὑπὲρ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν, ἔτυπον ἑαυτοὺς διὰ δυσθραύστων ράβδων ἢ λύγων, οἱ οὕτως δὲ τυπτόμενοι ἐκαλοῦντο μπατοῦδοι (ἐκ τῆς ἰταλικῆς battuti). Ὁμοίως ἔθιμον παλαιὸν ἦτο καὶ νὰ κείρωσι τὴν κόμην, κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην μόνον, ὅπως ἀποφεύγωσι τὸν πονοκέφαλον.

Περὶ τὴν 3 πρὸ μεσημβρίας ὥραν τοῦ Μ. σαββάτου ἄρχεται ἐν τῇ Μητροπόλει ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἐπιταφίου, προεξάρχοντος τοῦ ἀρχιερέως, μετ' ὃ ἐξάγουσι πρὸς λιτάνευσιν τὸν Ἐπιτάφιον ἐν τῇ πόλει μετὰ πάσης ἐπισημότητος παρευρισκομένων καὶ τῶν ἐπιτοπιῶν ἀρχῶν, συμφώνως τῷ ἐκδομένῳ προγράμματι. Ἡ ὄντως μεγαλοπρεπὴς αὕτη λιτανεία περατοῦται περὶ τὸ λυκαυγές, ὅτε, κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Ἐπιταφίου εἰς τὴν Μητρόπολιν, ἀναγινώσκεται μεγαλοφώνως τὸ Εὐαγ-

γέλιον ἀπὸ τοῦ ἁμβωνος καὶ μετὰ τὸ πέρας τούτου αἵρουσιν οἱ ἱερεῖς τὸν Ἐπιτάφιον, εἰσάγουσιν αὐτὸν διὰ τοῦ ἀγίου βήματος εἰς τὸ σκευοφυλάκειον καὶ ἄρχεται ἡ λειτουργία.

Λαμπρὰ εἶνε ἡ στιγμὴ, καθ' ἣν, ὃ τε ἀρχιερεὺς καὶ οἱ ἱερεῖς ψάλλουσι τὸν θούριον τοῦ Μ. σαββάτου, ἦτοι: «Τὸν Κύριον ὑμνεῖτε . . . » Αἱ θύραι τοῦ ἀγίου βήματος κλείονται, ὁ ἀρχιερεὺς καὶ οἱ ἱερεῖς ἐνδύονται τὰς χαρμωσύνους αὐτῶν στολὰς καὶ εἴτα ἐξέρχεται πρὸ τῆς ὥραιας πύλης ὁ ἀρχιερεὺς καὶ ὑψῶν τὴν εἰκόνα τῆς Ἀναστάσεως ψάλλει τό: «Ἀνάστα ὁ Θεὸς κρίνων τὴν γῆν». Πάραυτα δίδεται τὸ σημεῖον, ἡ μουσικὴ ἀνακρούει τὸν ὕμνον, οἱ κώδωνες κρούουσι χαρμωσύνως, κοινῶς ξεχηρεύουν, πυροβολισμοὶ ἀπειροὶ ἀντηχοῦσιν ἀνὰ τὸν ἀέρα. Ἡ κατήρεια μεταβάλλεται εἰς γαράν, ἐκ τῶν παραθύρων ρίπτονται ἀγγεῖα πήλινα ἄχρηστα, γιὰ τὴν χαρὰ τῶν χριστιανῶν, δάκνουσι δὲ συγχρόνως κλεῖδα (ἄρσενικὴν) ἵνα διατηρήσωσιν ἰσχυροὺς τοὺς ὁδόντας καὶ γείνωσι δυνατοί, ὡς ὁ σίδηρος. Πολλὰ τῶν μητέρων φροντίζουν νὰ θέτωσιν ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον τῶν τέκνων τῶν τὴν κλεῖδα ταύτην, ἵνα ἔχωσι πρόχειρον αὐτήν, κατὰ τὴν πρωΐαν. Ἡ συντριβὴ ἐκ τῶν παραθύρων τῶν πηλίνων ἀγγείων ὑπενθυμίζει τὸ τῆς Γραφῆς «ὡς σκεύη κεραμέως συντρίψει αὐτούς». Ἡ ὄψις τῆς πόλεως ἐν ἀκαρεῖ μεταβάλλεται. Οἱ γαλακτοπῶλαι ἀναρτῶσιν ἀπὸ τὸν λαιμὸν τῶν αἰγῶν κωδωνίσκον, πωλοῦσιν ἀνὰ τὰς ὁδοὺς ἄνθη καὶ δροσεραῖς μερτούλαις, πασχάσιμα δὲ φαγητὰ συσσωρεύονται πρὸς πώλησιν ἐν τοῖς ἐπὶ τούτῳ καταστήμασιν.

Εἴτα ἡ μουσικὴ περιέρχεται τὴν πόλιν ἀνακρούοντα χαρμώσυνα ἐμβατήρια. Ἄμα τῷ ἀκούσματι τῶν κωδῶνων, πάραυτα τελεῖται καὶ ἡ θυσία τῶν βοῶν, ἢ ὡς κοινῶς λέγεται πέφτει τὸ κομμάτι. Ἀμιλλὰ μετὰ τῶν σφαγῶν ἐνεργεῖται περὶ τοῦ τίς πρῶτος θέλει κομίσει ἑτοιμὸν πρὸς πώλησιν κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν φονευθέντα ἐν τοῖς σφαγείοις βοῦν εἰς τὰ κρεωπωλεῖα. Μετ' εὐφημιῶν καὶ ἀλλαλαγμῶν χαρᾶς γίνεται δεκτὸς ὁ οὕτω δεξιώτερος σφαγεὺς ὑπὸ τοῦ πλήθους. Τὸ ἔθιμον τοῦτο τοῦ κομματοῦ, ὅπερ καὶ Γκλόρια (Gloria) καλεῖται, ἔχει τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἀπὸ ἐνετοκρατίας, ὅτε ἡ ἐπίσημος αὕτη τελετὴ ἐγίνετο ἐν τῇ δυτικῇ Μητροπόλει, καὶ ὅτε ὁ ἀρχιερεὺς ἀνεφώνει τὸ Gloria in excelsis Dei (Δόξα ἐν Ὑψίστοις Θεῷ), ἐκρούοντο οἱ κώδωνες καὶ ἐκρότουν τὰ τηλεδόλα τοῦ φρουρίου. Καλεῖται δὲ κομμάτι (πέ-

φτει ἢ βαρεῖ τὸ κοιμῆματι) καθότι, γνωστῆς γενομένης τῆς ἐκφωνήσεως τοῦ Gloria, ἐσφάζοντο οἱ βόες, ὁ δὲ πρῶτος τῶν σφαγέων, ὁ κομίζων τεμάχιον (κοιμῆματι) ἐκ τοῦ σφαγέντος βοῦς πρὸς τὸν ἐνετὸν προκλεπτὴν τῆς νήσου ἐλάμβανε δῶρον παρ' αὐτοῦ ἐν χρυστῶν δουκάτων. Σημειωτέον ὅτι ὁ προβλεπτὴς καὶ αἱ λοιπαὶ ἐνετικάι τῆς νήσου ἀρχαὶ προσήρχοντο πενήτηφοροῦντες εἰς τὸν ναόν, πρὸ τῆς ἐκφωνήσεως δὲ τοῦ Gloria, ἀφῆρουν τὰς μελαίνας στολὰς καὶ ἐνεδύοντο τὰς ἐρυθράς. Πρὸ τῆς Ἀναστάσεως τῆς δυτικῆς Μητροπόλεως, ἐν οὐδεμιᾷ τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν ἐπετρέπετο ἡ κωδωνοκρουσία, ὁ δὲ παρθάτης ἐτιμωρεῖτο διὰ προστίμου. Νῦν ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία τελεῖ τὸ Gloria περὶ τὴν 10 τῆς πρωίας ὥραν. Ἐθιμον ὑπῆρχεν ἄλλοτε εἰς ὅλους τοὺς ναοὺς νὰ σχηματίζωσι σωρούς ἐκ δάφνης, ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἐκρυπτον σουσουράγιας (σειτούρας, Motacilla) καὶ κατὰ τὰ προμιστέλια, ἤτοι μετὰ τὸν στίχον «Τὸν Κύριον ὑμνεῖτε . . .» ὁ ἱερεὺς ἐξερχόμενος τῆς ὥραίας πύλης διὰ τοῦ ποδὸς διαλύων τοὺς σωρούς παρεῖχε τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὰ κεκρυμμένα πτηνὰ, ἅτινα οἱ παῖδες προσεπάθουν νὰ συλλάβωσιν. Αἱ δάφναι ἐγρησίμευον καὶ χρησιμεύουσιν εἰς στρώσιν τοῦ ἐδάφους τῶν ναῶν κατὰ τὸ Πάσχα. Κατὰ τὸ Μ. σάββατον οἱ πλεῖστοι βάπτουσι τὰ κόκκινα αὐγά. Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων ἐπικρατεῖ ἡ πρόληψις ὅτι ὅσῳ ζωηρότερος ὁ χρωματισμὸς τῶν ὠν, τόσῳ καὶ μεγαλητέρα ἡ εὐτυχία ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, ἂν δὲ ἡ βάψις ἐκλεινενοῖς τὸ μελανὸν χρῶμα, ἐθεωρεῖτο τοῦτο προσεχὲς τῆς οἰκογενείας πένθος. Καὶ τὴν σήμερον ἐπικρατεῖ τὸ ἔθος νὰ μὴ βάπτωσιν ὡς αἱ πενθοῦσαι οἰκογένειαι.

Οἱ πλεῖστοι βάπτουσι τὰ ὡς δι' ἐρυθρὰς ἀνιλίνης. ἄλλοι δὲ, ὡς ἄλλοτε, δι' ἀφεψήματος ξύλου βραζιλιανοῦ περναμβούκου καὶ στυπτηρίας βάπτουσι δὲ ταῦτα μέχρι τῆς Ἀναλήψεως, πάντοτε ὁμῶς πρὸ τῆς τρίτης μαΐου, ἐορτῆς τῆς ἀγίας Μαύρας. Πολλαὶ γραῖαι, κατ' ἀρχαίαν πρόληψιν, φυλάττουσι τὸ κέλυφος τοῦ ὡοῦ τῆς κυριακῆς τῆς τυροράγου, ὅπερ θέτουσι κατὰ τὴν νύκτα τοῦ Μ. σαββάτου ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον παρθένου, ὅπως αὕτη ὀνειρευθῇ τὴν μέλλουσαν τύχην αὐτῆς.

Πρὸ τῆς 12 νυκτερινῆς ὥρας τοῦ Μ. σαββάτου, κόσμος πολὺς συγκεντροῦται ἐν τῇ πλατείᾳ Ποιητοῦ, ἐπὶ δ' ἐξέδρας δαφνομυρσινοστολίστου καὶ ὑπὸ τοὺς ἤχους τῆς μουσικῆς, ἀνακρουούσης τὸ «Χριστὸς ἀνέστη» τονισθὲν ὑπὸ τοῦ μουσουργοῦ Π. Καρρέρ, τελεῖται ἡ Ἀνάστασις. Τὸ λαμπρὸν

τοῦτο ἔθιμον τῆς Ἀναστάσεως ἐν τῇ πλατείᾳ καθιέρωσεν ὁ αἰδίδιμος Διονύσιος Λάτας, καίτοι τετράκις ἐπεχείρησε τοῦτο καὶ ὁ πρὸ αὐτοῦ Νικόλαος Κατραμῆς, ὅστις καὶ ἀπέτυχε. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ὁρθρου τῆς Ἀναστάσεως παύει πλέον ἐν τοῖς ναοῖς τὸ ὕψος τῆς πολιτικῆς, ψαλμωδίας ἀρχεται δὲ ἡ κρητικὴ, ἢ μᾶλλον ἡ ζακυνθία.

(ἔπεται τὸ τέλος).

Λ. Χ. ΖΩΗΣ

BIBΛΙΟΛΟΓΙΑ

Φιλαρέτου Βαφειδου μητροπολίτου Διδυμοτείχου Ἐπίτομος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία. Μικρὸν βιβλίον εὐχρηστον, καλῶς γεγραμμένον, ἀπελύθη πρὸ διμηνίας σχεδὸν ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου. Προωρισμένον ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ καὶ δευτέρᾳ ἐκδόσει εἰς τὴν ἐν τοῖς παρ' ἡμῖν ἀνωτέροις ἐκπαιδευτηρίοις διδασκαλίαν, ἥδη προωρισμένον ἐστὶν εἰς τε τοῦτο καὶ τὴν κατ' ἰδίαν ἀνάγνωσιν παντὸς εἰς Χριστὸν πιστεύοντος φιλομαθοῦς, ὡς πληρέστερον τῶν δύο προτέρων ἐκδόσεων περιέχει ὅλην δὴ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ κατὰ τὰ τετρακόσια πεντήκοντα τελευταῖα ἔτη καὶ διὰ τοῦτο δικαίως ὁ συγγραφεὺς ἀπέφυγε νὰ ὀνομάσῃ αὐτὸ τρίτην ἐκδοσιν. Πλήρης Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς θείας αὐτῆς συστάσεως μέχρι τοῦ ἔτους 1900, καθίσταται βιβλίον ἀξιοσπούδατον τοσοῦτον μᾶλλον, ὅσῳ ἐν δυνατῇ συντομίᾳ λέγει πᾶν ὅπερ ἀπαιτεῖται νὰ γινώσκῃ ἕκαστος Ἕλλην λόγιος καὶ μαθητῆς.

Ὁ πανιερ. μητροπολίτης, ὁ τὴν Ἐπίτομον ταύτην Ἱστορίαν γράψας, ἐστὶ γνωστὸς ἀπὸ πολλοῦ παρ' ἡμῖν ὡς συγγραφεὺς σπουδαίων διατριβῶν, ὧν τινες ἐξεδόθησαν ἐν τῇ «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ». Καθηγητὴς ἐν τῇ ἱερᾷ Θεολογικῇ Σχολῇ ἐπὶ δέκα καὶ τρία ἔτη μέχρι τοῦ 1888, ποιμαίνων ἕκτοτε τρεῖς πολυτόμβους μητροπόλεις, ἐξακολουθεῖ μελετῶν καὶ γράφων, διατιθεὶς τὸν ἐκ τῶν ποιμαντικῶν καθηκόντων περισσεύοντα καιρὸν—ἐν καὶ ὅλως περισσεύει εἰς συγγραφὰς ἀξιολόγων διατριβῶν καὶ βιβλίων, ἐκδοὺς τὴν ἐπίτομον ταύτην Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν καὶ συγγράφων μάλιστα καὶ ἐκτενῆ, κατὰ σχέδιον καὶ σύστημα, ὅπερ ἐπίτομον προτίθησιν ἐν τῷ νῦν ἀγγελλομένῳ βιβλίῳ.

Τοιαύτης Ἱστορίας ἐστερούμεθα μέχρι σήμερον. Ἡ ὑπὸ Κομμητᾶ Ἐπιτομὴ τῆς Ἱστορίας τοῦ θαυμασίου διὰ τὴν φιλοπονίαν Μελετίου Ἀθηνῶν ἀπρηχαιώθη, οὐδ' ἠδυνήθη νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς διδασκαλίαν ἐν τοῖς γυμνασίοις μεθ' ὅλην τὴν διασκευὴν καὶ τὰς προσθήκας τοῦ μακαρίτου Παναγιώτου Χιῶτου, καθηγητοῦ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας ἐ

Ζακύνθω. Μικρότεροι δέ τινες, ὅπως οἰονδήποτε σύστημα καὶ ἂν ᾖ γεγραμμένοι, μόλις δι' ἀτελείας τινος ἀπυκνὰς σχολὰς χρήσιμοι γίνονται. Εἰς τὰς πλήρεις τοιαύτας ἐχρησιμοποιεῖτο τὸ βιβλίον αὐτὸ τοῦ ἡμετέρου συγγραφέως, ἐννοεῖται κατὰ τὰς δύο πρώτας ἐκδόσεις. Εἰ δ' ὑπῆρχον ἐν ἐκείναις κεφάλαιά τινα ἐκτενῶς ἐκτιθέμενα, ταῦτα συνετμήθησαν νῦν, ἐγγράφη δὲ πᾶν ὅπερ πρέπει 'να γινώσκωμεν ἐκ τοῦ βίου τῆς Ἐκκλησίας. Εὐχῆς ἔργον μάλιστα ἐὰν ὁ κατ' ἰδίαν μελετῶν καὶ ὁ διδασκόμενος ἐκ τοῦ βιβλίου τούτου ἀπομνημονεύῃ ὅσα γράφει ὁ πανιερώτατος συγγραφεὺς, διότι οὐδὲν περιττόν, ὡς φρονοῦμεν, ἐν τῷ μικρῷ συγγράμματι γράφεται. Ὁ μὴ μελετήσας Ἱστορίαν Ἐκκλησιαστικὴν εὕρσκει τὸ χρήσιμον· ὁ γινώσκων ὑπομνηστικῶς μὲν ὅσα γινώσκει πιθανῶς ἐν τισιν ἀναγκάζεται 'να σκεφθῇ διαφόρως περὶ προσώπων τινῶν καὶ γεγονότων, ἀλλ' ἐὰν ἐρωτηθῇ παρὰ τινος περὶ τοῦ συγγράμματος, ὡς ὁ ἐκ Κορίνθου σοφὸς «Ἴ μέγιστον ἐν ἐλαχίστῳ», εὐφυῶς καὶ πρεπόντως δικαιούται 'ν' ἀποκριθῇ ὅτι τοῦτο ἔστι νῦν ὅλη χρήσιμος καὶ πολλὴ ἐν μικρῷ τεύχει. Τὸ βιβλίον καταλαμβάνει σελίδας 247 μικροῦ ὀγδόου, καλῶς ἐκτετυπωμένον.

Βεβαίως θέματα τινα ἠδύνατο 'ν' ἀποφυγῇ καὶ νῦν ὁ φιλόπονος συγγραφεὺς, εἴπερ ἐβλεπε χώρου μὲν λειψίν, ἀναγκαίαν δὲ μακρὰν ἀνάπτυξιν αὐτῶν καὶ διακρίβωσιν· οἷον τὰ περὶ σάκκου καὶ μίτρας ἀορίστως ἐκτιθενται ἐν § 39, ἐν δὲ τῷ 40 τὴν τάξιν τῶν μετανοούντων ἔδει 'ν' ἀναπτύξῃ, διότι παραπέμπει εἰς τὸν ἐπὶ τῆς μετάνοιας προεδύετον, καίτοι ἐκτίθεται ἡ ἀπὸ τοῦ 323—700 Ἐκκλησιαστ. Ἱστορία. Ἠδύνατό τις ἀκρίβειαν 'ν' ἀπαιτήσῃ καὶ ἐν τισιν εἰσέτι μέρεσι· προκειμένου λόγου περὶ τῶν ἀπὸ τοῦ 1054—1453 σχισμάτων καὶ αἰρέσεων, ἡ κατάταξις τῶν βυγομύλων ἐν τοῖς αἰρετικοῖς ἔχει λόγον, ἐν δὲ ταῖς εἰδωλολατρικαῖς τάδεδι τοῦ IB' καὶ IE' αἰῶνος ὅπωςδήποτε εἰσέρχονται οἱ Ἱταλοὶ καὶ οἱ Γεμιστοί, ἀλλ' ἡ συναριθμησις ἐν § 60 τῶν ἀρσενιατῶν ἐν τοῖς αἰρετικοῖς καὶ σχισματικοῖς ἔχει πολλὸν λόγον 'να μὴ ἐξηγητῇ· ἀπλῶς ἐστὶν ἕρις προσωπικὴ, ἐν ᾗ δυσκόλως ἤθελέ τις ἀναζητήσῃ στοιχεῖα σχίσματος καὶ αἰρέσεως, ἂν δὲ καταταχθῶσιν ἐν τοῖς σχισματικοῖς οἱ ἀρσενιάται. πολλῶ μᾶλλον οἱ νικολαῖται καὶ εὐθυμιαῖται, οἱ φωτιανοὶ καὶ ἰγνατιανοὶ, καὶ οἱ ξυλοκερκίται. Ἀπρητεῖτο δὲ τις ἀνάπτυξις, ἐὰν μὴ παρὰλειψις, τοιούτων θεμάτων, ἵνα δεχθῇ τινες οἱ ἐκ πεποιθήσεως ἐτεροδοξοῦντες καὶ τινες οἱ κατ' ἐπιπολαιότητα, τινες οἱ καταδικαζόμενοι δικαίως καὶ τινες οἱ πίπτοντες θύματα μανίας χυδαίας καὶ φθόνου σχολαστικῶν· ὁρθῶς ὁ συγγραφεὺς γράφει περὶ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρως, μὴ θελῶν, ὡς ἔοικε, 'να καταδικάσῃ τὸν πολύτλα πατριάρχην· ἀλλ' ὁ Κηρυφύλλης καὶ ὁ Ἀνθρακίτης, καίτοι θύ-

ματα τοιαῦτα, καταριθμοῦνται ἐν τοῖς κακοδόξοις, ἵνα τῷ Κηρτάνῳ καὶ Κορυδαλλεῖ (§. 77 καὶ 97). Ἐπίσης ὁ Αὐξέντιος ἦν ὁρθόδοξος ἀγύρτης. ἀλλ' οὐχὶ κακοδόξος, οἱ κολυβᾶδες μοναχοὶ πείσμονες ἀνυπότακτοι, ἀλλ' οὗτ' αὐτοὶ κακοδοξοῦντες, οὗτ' ἐκεῖνος, οὔτε οἱ περιώνυμοι διδάσκαλοι τῶν Ἰωαννίνων Βησσαρίων ὁ Μακρὸς καὶ Γεώργιος ὁ Σουχόδουρης.

Ἐὰν δὲ οἱ καὶ ἄλλοι δακτύλοι τῆς ἱστορίας ἀψάμενοι ζητῶσι πλεονα ἀνάπτυξιν ἐν ἑτέροις θέμασι, συγγνωστὸς θέλει κρίναι τούτους ὁ πανιερώτ. τῆς Ἱστορίας συγγραφεὺς· τὰ ἐν § 78 περὶ τοῦ Ἀγίου Ὁρους γραφόμενα φαίνονται ἡμῖν παρὰ τὴν κυρίως ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐξυμνηθῆ ἐπιστάσιν καὶ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ οἰκουμένου πατριάρχου ἀποστολὴν δύο ἀρχιερέων εἰς Ἀθῶν, χάριν ἐκκλησιαστικῶν ἀναγκῶν. Πιθανῶς ἔχει 'να παρατηρήσῃ τις καὶ ἑτερά τινα, ἀλλὰ πάντα συμπληρωθήσονται ἢ ἐπανορθωθήσονται ἐν ἐκδόσει ἑτέρᾳ τοῦ συγγράμματος, ὅπερ ὡς ἐστὶ συνεταγμένον πρέπει 'να καταστῇ ἀληθὲς ἐγκόλπιον πάντων τῶν δυνάμενων 'να μελετῶσι τοιαῦτα βιβλία. Διότι τῆς διὰ τοῦ βιβλίου τούτου διδασκαλίας ἐν σχολείοις καὶ τῆς δι' αὐτοῦ κτήσεως γνώσεων διὰ τῆς ἰδίας μελέτης τὸ συμπέρασμα λίαν ἐστὶν ἐποικοδομητικόν· βοηθῶν δὲ τῇ κρίσει καὶ τῇ εὐσεβεῖ τῷ ἀναγνώστου ὁ πολυμαθὴς συγγραφεὺς χειραγωγεῖ αὐτὸν εἰς τοῦτο, διδασκων ὅπερ ἐδίδαξε διὰ τῆς Ἱστορίας, ὅτι θαυμαστὴ ἐστὶν ἡ ἀνακαινιστικὴ τοῦ χριστιανισμοῦ δύναμις ἐν τῇ ἀνθρωπότητι, καὶ ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ ἡ τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ ἐπιβλέπουσα.

Ταῦτα διδάσκεται πᾶς ἀναγινώσκων καὶ μελετῶν τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας, ἀνάγκη δὲ 'ν' ἀναγνῶ καὶ μελετήσῃ συντόμως ἀλλ' εὐλήπτως ἐκτιθέμενον τὸν βίον τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ ἀγγελιομένῳ βιβλίῳ, ὅπερ διὰ τὸ εὖνον προσιτόν ἐστιν εἰς ἕκαστον. Ἔσται δὲ λίαν λυπηρὸν ἂν μὴ ἐξάντληθῶσι πάντα τὰ ἀντίτυπα τοῦ συγγράμματος. Ἡ μὴ ἐξάντλησις σημαίνει λαμπρῶς ὅτι ἡμεῖς φροντίζομεν 'να σπουδάζωμεν ἐν εὐνόιᾳ καὶ χρηστέοις βιβλίοις τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας ἐν γένει, ἐν ᾗ πλατύτερον ὁ πανιερώτατος Διδυμοτεῖχος κ. Φιλάρετος, κάλλιστα ποιῶν, ἐξέθηκε τὴν τῆς ἡμετέρας.

Γ.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

—Ἐκφρασις εὐαρεσκείας.— Ὁ πανιερώτατος μητροπολίτης Τραπεζοῦντος κ. Κωνσταντῖος διὰ γράμματος αὐτοῦ, ἀναγνωσθέντος ἐν τῇ συνοδικῇ συνεδρίᾳ τῆς τρίτης, ἡγγεῖλε τῇ Ἐκκλησίᾳ ὅτι ὁ ἐν Αἰκατερινουπόλει ἐγκατεστημένος φιλόπολις καὶ φιλογενὴς κ. Παναγιώτης Ἀκρίτας ἀνέλαβεν ἰδίαις αὐτοῦ δαπάναις τὴν Ἱδρυσιν νοσοκομείου ἐν τῇ πόλει τῆς Τραπεζοῦντος, γενετείρας αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς λειτουργ-

γίας τοῦ φιλανθρωπικοῦ καθιδρύματος διὰ προσδοφύρου κτήμα-
τος ἀποφέροντος ἐτησίως πεντακοσίας λίρας. Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος
εὐαρέστως πάνυ ἐνωτισθεῖσα τὰς φιλανθρώπους ταύτας διαθέ-
σεις, καὶ τὰ φιλογενῆ αἰσθήματα τοῦ ἀνδρὸς ἐκτιμῶσα, ἐπεδα-
ψιλεύσατο τὰς εὐχὰς τῆς μητρὸς Ἐκκλησίας τῶ φιλανθρώπῳ
ὁμογενεῖ ἐγκρίνασα ἅμα ὅπως τὸ μὲν ἐκφρασθῇ αὐτῷ ἡ πλή-
ρης εὐαρέσκεια αὐτῆς, τὸ δὲ ἀπονεμηθῇ καὶ τι τῶν τῆς πα-
τριαρχικῆς αὐτῆς ἀξιοματίων.

— Πατριαρχικαὶ προσήσεις. — Ἡ Α. Θ. Π. ὁ οἰκουμε-
νικὸς πατριάρχης διὰ τοῦ πανοσιολογιώτατου Μ. πρωτοσυγκέλ-
λου κ. Καλλινίκου διεβίβασε τῇ δευτέρᾳ τὰς εὐχρηστίας Αὐτοῦ
προσήσεις τῶ ἐπίτιμῳ ὁμογενεῖ τραπέζιτῃ κ. Εὐσταθίῳ Εὐ-
γενίδῃ, ἐπὶ τῇ αἰσίᾳ ἐξ Ἀθηνῶν ἐπανόδῳ αὐτοῦ.

— Μορὴ Προδρόμου Σερρών. — Ὁ πανοσιολ. ἡγούμενος
τῆς παρὰ τὰς Σέρρας ἱερᾶς μονῆς τοῦ Προδρόμου κ. Χριστο-
φόρος, συγγράψας ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐν αὐτῇ σωζομένων ἀρ-
χαίων γραμμάτων τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας ταύτης μονῆς,
ἐκδίδωσιν αὐτὴν ἐν ἰδίῳ βιβλίῳ. Μετὰ τὰ γραφέντα περὶ τοῦ
μοναστηρίου τούτου ἐν τῇ «Βυζαντινῇ Δελτίῳ» τοῦ Κρουμ-
πάχερ ὑπὸ τοῦ δοκιμωτάτου φιλόλογου κ. Πέτρου Ν. Παπα-
γεωργίου, τὸ ἔργον τοῦ γηραιοῦ ἱεροδιδασκάλου κ. Χριστοφόρου
βεβαίως ἔσται πληρέστερον· οὕτω δὲ γνωστήσεται πᾶσι τοῖς
φιλόστοις ὁ βίος ἀρχαίου μοναστηρίου, ὅπερ ἐξελέξατο κατὰ
τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ βίου αὐτοῦ τόπον μελέτης καὶ
κατὰ Θεὸν φιλοσοφίας ὁ πρῶτος μετὰ τὴν ἄλυσιν πατριάρχης
Γεννάδιος ὁ Σχολάριος.

— Ἐπισκέψεις. — Τὴν Α. Θ. Π. τὸν οἰκουμ. πατριάρ-
χην ἐπισκέψαντο τῇ ἐβδομαδί ταύτῃ ὁ διευθυντὴς τοῦ ἐν Ἀ-
θήναις χριστιανικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου καὶ ἰδιαίτερος
γραμματεὺς τῆς βασιλείας τῶν Ἑλλήνων Ὀλγας κ. Γ. Λαμ-
πάκης, ἀποχειρετίσας ἐπὶ τῇ ἐκ τῆς πόλεως ἡμῶν ἀναχωρή-
σει αὐτοῦ, ὁ ἐρίτιμος ὁμογενὴς κ. Πᾶνος Κουρτζῆς, διευθυντὴς
τῆς τραπέζης Μιτυλήνης καὶ ἄλλοι.

— Μητροπολίτης Καστορίας. — Τῶ πανιερωτάτῳ μητρο-
πολίτῃ Καστορίας κ. Γερμανῷ ἐχορηγήθη ἡ ἄδεια τῆς Ἐκ-
κλησίας, ὅπως μεταβῇ εἰς Θεσσαλονίκην χάριν ἰδιωτικῶν αὐ-
τοῦ ὑποθέσεων.

— Ἱερὰ τελετὰ παρ' ἐνορίας. — Ἐν τῇ τοῦ παρελθόν-
τος σαββάτου συνεδρίᾳ ἡ ἱερὰ σύνοδος, μαθοῦσα ὅτι τελοῦνται
παρ' ἐνορίαν ἱεροπραξίαι ἐν τῷ ἐν Χαλκῇ κελλίῳ τοῦ ἁγίου
Σπυρίδωνος, ἀπηγόρευσε ρητῶς εἰς τὸν ἐν αὐτῷ μονάζοντα
οἰκίωτ. κ. Ἀρσένιον πᾶσαν τελετὴν χάριν ἰδιωτῶν γενομένην,
ἂν μὴ ἐκδοθῇ ὑπὸ τῆς οἰκείας ἐνοριακῆς ἀρχῆς ἀπόδειξις βε-
βαιούσα ὅτι κατεβλήθησαν ὑπὸ τοῦ ζητούντος τὴν ἱεροπραξίαν
πάντα τὰ δικαιώματα τοῦ ναοῦ τῆς ἐνορίας, ὅφ' ἦν ὑπάγεται.

— Ἐπισκευαὶ τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου. — Χάριν τῶν
ἐπισκευῶν τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου ἀπέστειλαν τῇ Α. Θ. Πα-
ναγιότητι ὁ ἐκ Πάτμου ἀξιότιμος κ. Ἀντώνιος Μ. Κρητικοῦ
εἰκοσάφρ. πέντε· ὁ πανιερ. μητροπολίτης Νικοπόλεως καὶ Πρε-
βεζῆς κ. Δωρόθεος εἰκοσάφρ. πέντε· καὶ ἀνώνυμος διὰ τοῦ κ.
Θ. Τζούνη ὁμοίως εἰκοσάφρ. πέντε.

ΟΙΚΟΤΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΝ

Διὰ ταῦτα

Δικάζον ἐρήμην τῆς ἐναγομένης καὶ ἀποφασίζον παμφηγεῖ,
Δέχεται τὴν ὑπ' ἀριθ. πρωτ. 2009 καὶ ἡμερομηνίαν 25

Φεβρουαρίου 1902 περὶ διαζυγίου ἀγωγὴν τοῦ ἐνάγοντος Κων-
σταντίνου Ἀθανασίου, ἄνευ ἔργου, κατοικοῦ Ταταούλων, ὡς
νόμιμον καὶ ἀποδεδειγμένην,

Κηρύττει τὸν μεταξὺ τῶν διαδίκων γάμον διαλελυμένον ἐξ
ὑπαιτιότητος τῆς ἐναγομένης Περσεφόνης Κωνσταντίνου, τὸ
γένος Δ. Βίτου,

Παρέχει τῇ ἐναγομένῃ τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου πρὸς χρῆσιν
τῶν ἐνδίκων μέσων ὀριζομένης προθεσμίας, ἥτοι τριάκοντα καὶ
μῆρας ἡμερῶν ἀπὸ τῆς πρώτης διὰ τῶν ἐφημερίδων δημοσιεύσεως
ἀντιγράφου τοῦ διατακτικοῦ τῆς παρούσης ἀποφάσεως πρὸς ὑ-
ποβολὴν ἀνακοπῆς, καὶ ἐτέρων ἐξήκοντα καὶ μῆρας ἡμερῶν ἐπὶ
ἐφέσει,

Διατάσσει τὴν ἐν τρισὶν ἄλλεπαλήλοις φύλλοις τῶν ἐνταῦ-
θα ἐκδιδόμενων ἐφημερίδων «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας» καὶ
«Κωνσταντινουπόλεως» δημοσιεύσιν τοῦ διατακτικοῦ τῆς ἀπο-
φάσεως ταύτης, καὶ

Ἐπιτίθησι τῇ ἐναγομένῃ, ὡς ὑπαιτίῳ τῆς διαζεύξεως, τὰ
δικαστικά ἐξόδα καὶ τέλη τῆς παρούσης ἀποφάσεως καὶ τῶν
σχετικῶν πρακτικῶν καὶ δικογράφων συμποσούμενα μὲν εἰς γρό-
σια πεντακόσια ἐνενήκοντα καὶ τρία (ἀρ. 593), προκαταβαλ-
όμενα δὲ ὑπὸ τοῦ ἐπισπεύδοντος.

Ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, τῇ 4 Ἰουλίου 1902.

Ὁ πρόεδρος

† ὁ πρῶν Δρυϊνουπόλεως ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ

Ὁ γραμματεὺς

3

Ἱεροδ. ΙΕΡΟΘΕΟΣ ΑΝΘΩΓΙΔΗΣ

ΟΙΚΟΤΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΝ

Καλεῖται ὁ Γεώργιος Θεοδώρου Κωμοπολίτης, Χῖος,
ὑπήκοος ὀθωμανῆς, τέως μὲν κουρεὺς ἐν Γαλατῇ παρὰ τὰ
Κιουρεκτσόδικα, νῦν δὲ ἀγνώστου διαμονῆς καὶ ἐπαγγέλματος
ὅπως τὴν πρώτην δικάσιμον Δευτέραν καὶ ὥραν 8 π. μ. μετὰ
τὴν παρέλευσιν τριάκοντα καὶ μῆρας ἡμερῶν ἀπὸ τῆς πρώτης
διὰ τῶν ἐφημερίδων δημοσιεύσεως τῆς δε τῆς κλήσεως ἐμφα-
νισθῇ, εἴτε αὐτοπροσώπως εἴτε διὰ νομίμου ἀντιπροσώπου,
ἐνώπιον τοῦ ἐν τοῖς πατριαρχείοις Πνευματικοῦ Δικαστηρίου,
ὡς ἐπὶ διαζεύξεως ἐναγόμενος ὑπὸ τῆς ἐαυτοῦ γυναίκης Μαρίας
Ἀντωνίου Βερώνης, τοῦπικλῆν Χοῖρου. Προσεπιδηλοῦται
δ' αὐτῷ ὅτι, ἐὰν μὴ ἐμφανισθῇ κατὰ τὴν ὡς ἄνω ὀριζομένην
δικάσιμον, ἡ κατ' αὐτοῦ ἀγωγὴ ἐκδικασθήσεται ἐρήμην αὐτοῦ.

Ἡ παρούσα κλήσις τρίς δημοσιευθήσεται κατὰ συνέθειαν
διὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκδιδόμενων φύλλων «Ἐκκλη-
σιαστικῆς Ἀληθείας» καὶ «Κωνσταντινουπόλεως».

Ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, τῇ 17 Αὐγούστου 1902.

Ὁ πρόεδρος

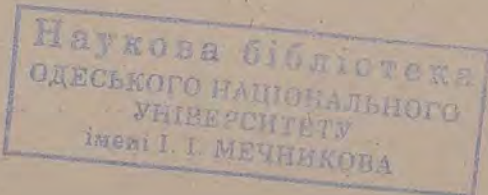
† ὁ πρῶν Δρυϊνουπόλεως ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ

Ὁ γραμματεὺς

Διάκ. ΑΝΘΙΜΟΣ Π. ΟΡΦΑΝΙΔΗΣ 2

Ὁ ὑπεύθυνος Ι. Δ. ΤΑΝΤΑΛΙΔΗΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

02/09/25

902565

НБ ОНУ

1948

П. 726645